

Strategia Rozwoju kierowanego przez społeczność (LSR)

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Promenada S 12”

Wyniki procesu zaangażowania społeczności
w opracowaniu strategii rozwoju kierowanego przez społeczność (LSR)

Opracowanie:

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw
Gospodarczych DELTA PARTNER

ul. Zamkowa 3a/1, 43-400 Cieszyn
www.deltapartner.pl

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	4
2. Wyniki badań jakościowych	6
2.1 Rejowiec Fabryczny (gmina miejska).....	7
2.2 Rejowiec Fabryczny (gmina wiejska)	13
2.3 Sawin (gmina wiejska)	18
2.4 Chełm (gmina wiejska).....	22
2.5 Siedliszcze (gmina wiejska)	26
2.6 Rejowiec (gmina wiejska)	29
3. Wyniki badań ilościowych	34
3.1 Informacje o respondentach	34
3.2 Zamieszkiwany obszar – wady, zalety i potencjały rozwojowe.....	36
3.3 Postulowane kierunki rozwoju	40
4. Podsumowanie wyników badań	44

1. Wprowadzenie

Przedmiotowy dokument stanowi efekt prac związanych z realizacją procesu zaangażowania społeczności lokalnej w opracowanie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w celu dokonania diagnozy, zidentyfikowania potrzeb oraz potencjałów rozwojowych obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju gmin: Chełm, Sawin, Siedliszcze, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Rejowiec Fabryczny – miasto, w powiecie chełmskim, w województwie lubelskim. Proces ten prowadzony był w okresie od lipca do października 2022 r. wśród mieszkańców, przedstawicieli lokalnych władz oraz podmiotów i instytucji funkcjonujących na terenie objętym opracowaniem.

Całością procesu zrealizowany został w oparciu o trzy wzajemnie uzupełniające się metody badawcze, które zapewniały bezstronność, obiektywność oraz szeroki przekrój opinii i gromadzonych informacji na temat funkcjonowania i potrzeb obszaru i mieszkańców gmin objętych funkcjonowaniem Lokalnej Grupy Działania „Promenada S 12”. Wśród metod badawczych znalazły się zarówno jakościowe jak i ilościowe metody badawcze, takie jak:

1. **Warsztaty strategiczne**, których celem było zgromadzenie informacji o zasobach, potencjałach, grupach defaworyzowanych, problemach oraz sposobach na ich rozwiązanie upatrywanych z perspektywy przedstawicieli osób zamieszkujących obszar analizy. W warsztatach uczestniczyło łącznie 89 osób, w tym przedstawiciele lokalnych środowisk, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i administracji samorządowej.
2. **Wywiady eksperckie** z przedstawicielami lokalnej administracji samorządowej, działaczami sektora pozarządowego oraz lokalnymi przedsiębiorcami związanymi z badanym terenem oraz biorącymi udział w działaniach LGD „Promenada S 12”. W wywiadach uczestniczyło łącznie 8 osób.
3. **Badania ankietowe** realizowane wśród lokalnej społeczności, w formie ankiety internetowej. Ankieta promowana była zarówno na stronie internetowej LGD „Promenada S12”, w mediach społecznościowych LGD, a także dystrybuowana wśród osób związanych z działalnością LGD. Ankietę wypełniły łącznie 102 osoby.

Proces włączenia społeczności lokalnej w opracowanie LSR obejmujący spotkania konsultacyjne promowany był za pomocą:

- informacji prasowych – w lokalnych tygodnikach o zasięgu obejmującym cały obszar LGD „Promenada S 12” zamieszczono 4 artykuły sponsorowane zawierające informacje

o planowanych spotkaniach konsultacyjnych w każdej gminie członkowskiej wraz ze szczegółowym harmonogramem i celem spotkań,

- komunikatów na oficjalnych stronach internetowych gmin stowarzyszonych,
- indywidualnych zaproszeń imiennych skierowanych do organizacji społecznych zarejestrowanych na obszarze LGD „Promenada S 12” (koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia, fundacje, OSP) – 60 szt.,
- indywidualnych zaproszeń imiennych do członków LGD – 80 szt.,
- informacji na stronie internetowej LGD www.promenadas12.pl/wsparcieprzygotowawcze,
- informacji na portalach społecznościowych LGD i organizacji współpracujących.

Informacja badaniach ankietowych została zamieszczona na profilach LGD w mediach społecznościowych oraz mailowo przesłana na członków LGD oraz mieszkańców, beneficjentów, uczestników spotkań i wydarzeń organizowanych przez LGD – ok. 200 wiadomości. Dodatkowo ankietę w postaci papierowej udostępniono podczas spotkań sołeckich i zebrań kół gospodyń wiejskich.

Wyniki przeprowadzonych prac badawczych zaprezentowane zostały w kolejnych rozdziałach opracowania, w których przedstawiono przebieg poszczególnych spotkań konsultacyjnych, zgłaszane wnioski, uwagi i propozycje, opis głównych obszarów problemowych i kluczowych potencjałów obszaru. Całość dokumentu zamyka podsumowanie i wnioski z przeprowadzonych konsultacji i badań, wraz z rekomendacjami do dalszych prac nad dokumentem Lokalnej Strategii Rozwoju.

2. Wyniki badań jakościowych

Gromadzenie i opracowanie materiałów jakościowych do przygotowywanej Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Promenada S 12” realizowano w lipcu i sierpniu 2022. W ramach podjętych badań jakościowych zorganizowane zostały warsztaty strategiczne oraz wywiady eksperckie. Podjęto również konsultacje z zespołem LGD „Promenada S 12”, podczas których ustalono, iż osią główną spotkań i kierunkami pozyskiwania informacji będzie następujący zestaw zagadnień:

- **Zasoby**, czyli identyfikowane przez osoby uczestniczące w warsztacie treści materialne i niematerialne (podmioty, zabytki, uwarunkowania geograficzne, przyroda, położenie, interakcje i inne) które są przez uczestników i uczestniczki waloryzowane pozytywnie i stanowić mogą główne narzędzia do pracy na rzecz rozwoju obszaru objętego diagnozą.
- **Problemy**, czyli te zagadnienia występujące w obszarze objętym diagnozą, które w opinii osób uczestniczących w warsztacie stanowią główne utrudnienia rozwojowe, integracyjne i ograniczają lub uniemożliwiają procedowanie inicjatyw na rzecz poprawy warunków życia.
- **Sposoby** na rozwiązanie wskazanych przez uczestniczki i uczestników warsztatów problemów, uznanych za kluczowe do wyznaczenia kierunków opracowywanej strategii;
- **Grupy defaworyzowane**, czyli środowiska, których funkcjonowanie na terenie objętym diagnozą stanowi dla społeczności wyzwanie oraz priorytet w działaniach integracyjnych, naprawczych, co pozwoli na zniwelowanie występowania zjawisk wykluczających w przyjętej perspektywie czasowej.

Raport składa się z 2 części:

- I. Analizy zasobów poszczególnych gmin;
- II. Syntezy informacji i treści dotyczących całego obszaru LGD.

Układ raportu odzwierciedla kolejność realizowanych warsztatów strategicznych w poszczególnych gminach z udziałem ich mieszkańców i urzędników samorządowych.

Materiał zgromadzony podczas spotkań warsztatowych uzupełniony został o wyniki wywiadów eksperckich. Lista Ekspertów przygotowana została przez przedstawicieli LGD

„Promenada S 12”, znaleźli się na niej przedstawiciele lokalnej administracji samorządowej, działacze sektora pozarządowego oraz lokalni przedsiębiorcy, związani poprzez działania projektowe z dotychczas realizowanymi konkursami przez LGD „Promenada S 12” .

2.1 Rejowiec Fabryczny (gmina miejska)

W warsztacie uczestniczyło 27 przedstawicieli lokalnych środowisk, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i administracji samorządowej. Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 21 lipca 2022 w budynku Centrum Aktywności Społeczno-Gospodarczej „Stara Kotłownia” w Rejowcu Fabrycznym.

2.1.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

Zdiagnozowane zasoby i mocne strony miasta podzielone zostały na kluczowe wątki pojawiające się w wypowiedziach uczestników badań. Wśród nich wymieniono:

1. Zasoby ludzkie i relacje społeczne

Uczestnicy warsztatów akcentowali dużą chęć współpracy i zaangażowania w społeczności lokalnej miasta Rejowiec Fabryczny, czego dowodem są m.in.:

- istniejące w środowisku lokalnym grupy nieformalne,
- potencjał w postaci aktywnych osiedli przejawiający się w chęci i realizacji działań społecznych,
- podejmowane przez mieszkańców działania w zakresie kultywowania tradycji ludowych.

Znaczącym walorem środowiska tworzonego przez mieszkańców terenu objętego diagnozą są kontakty bezpośrednie, bowiem w opinii mieszkańców „wszyscy się znają” co ułatwia obieg informacji, wymianę poglądów a tym samym budowanie wspólnych strategii i działań.

2. Zasoby przyrodnicze i infrastruktura rekreacyjna

Respondenci wskazują na fakt, iż w przestrzeni miasta jest “dużo obiektów sportowych, prawie na każdym osiedlu jest miejsce, gdzie można coś robić”; wymieniono następujące obiekty: korty tenisowe, siłownie zewnętrzne, place zabaw. Specyfikację uzupełniono informacją o dostępie do terenów zielonych, parkach, skwerach.

3. Usługi publiczne

W opinii mieszkańców miasto posiada rozwinięte usługi publiczne, które pozwalają na zaspokojenie stwierdzonych potrzeb bez konieczności wyjazdu do większych miast. Na terenie miasta znajdują się ośrodki opiekuńcze, w tym dla osób z niepełnosprawnościami; widoczne są działania na rzecz opieki nad osobami zależnymi i seniorami. Wskazano także na obecność placówek edukacyjnych i dydaktycznych.

4. Miasto

„Miasto ciągle się zmienia, widoczne są inwestycje i działania rewitalizacyjne w wyznaczonych obszarach” twierdzą respondenci. Jest dobrze położone, na co wskazuje dobra łączność międzymiastowa oraz węzeł komunikacyjny. Miasto jest przyjazne, zielone, wyciszone, zadbane i estetyczne, gwarantujące mieszkańcom „życie bez pośpiechu”. Ważnym komponentem rozwojowym jest również „potencjał dla rozwoju gospodarczego”. Badani wskazują nie tylko na dostępne grunty, działki pod potencjalne działania i inwestycje, ale również bogactwo terenów przemysłowych, dużo terenów uzbrojonych na rzecz działalności gospodarczej, w tym konkretnie wskazano przestrzeń jaką jest „wyrobisko po cementowni”, które w opinii osób uczestniczących w warsztacie jest miejscem o bardzo dużym potencjale, zarówno pod względem obszaru, jak również możliwości związanych z działaniami rewitalizacyjnymi i adaptacyjnymi na terenach postindustrialnych.

2.1.2 Obszary problemowe, deficyty i potrzeby rozwojowe

Zdaniem badanych kluczowe obszary problemowe to:

1. Komunikacja pieszo-rowerowa wraz z infrastrukturą rekreacyjną

Respondenci wyrazili potrzebę doinwestowania lokalnej przestrzeni komunikacyjnej, a szczególnie:

- konieczność poprawy bezpieczeństwa poprzez m.in. instalację progów spowalniających na drogach;
- rozwój ścieżek rowerowych.

W zakresie działań na rzecz rekreacji wskazano następujące kwestie:

- rozwój infrastruktury rekreacyjnej, w tym amfiteatr jako miejsce integracji poprzez organizację wydarzeń kulturalnych w plenerze;

-
- fontanna – inwestycja wskazywana przez Uczestników warsztatów jako element upiększający miasto, który w sezonie letnim będzie miejscem spotkań i wypoczynku;
 - potrzeba stworzenia akwenów rekreacyjnych typu: kąpielisko miejskie z infrastrukturą rekreacyjną dostosowaną do potrzeb przedstawicieli różnych grup, umożliwiającą bezpieczne i wygodne spędzanie czasu niezależnie od ograniczeń wiekowych czy motorycznych;
 - mała architektura umożliwiająca utrzymanie czystości i bezpieczeństwa w mieście, w tym m.in. wymieniane przez wszystkich niemal uczestników spotkania kosze na śmieci;
 - na terenie gminy w opinii respondentów jest niewielka ilość zagospodarowanej zieleni – nie ma miejsc spotkań, grillowisk, palenisk, miejsc rekreacji, co stanowi przeszkodę zarówno w obszarze bezpiecznego i komfortowego sposobu spędzania czasu w przestrzeni miasta jak również ogranicza integrację i działania środowiskowe. Szczególnie widoczny w tym obszarze deficyt dotyczy młodzieży i możliwości spędzania wolnego czasu przez tę grupę wiekową.

2. Rynek pracy i usług lokalnych

Gmina ma charakter przemysłowo-rolniczy; dawniej głównym miejscem pracy była cementownia, która jak wyjaśniają respondenci zatrudniała w okresie prosperity do 1300 osób; obecnie zatrudnienie znajduje tam 37 pracowników. Ograniczenie zatrudnienia w cementowni powoduje dalekosiężne skutki uboczne. Zakład zatrudniał bowiem pracowników do produkcji i nadzoru, ale wokół cementowni rozwijała się infrastruktura towarzysząca w postaci podmiotów gospodarczych stanowiących zaplecze m.in. gastronomiczne, transportowe czy socjalne. To w opinii mieszkańców "obecnie problem tego regionu – drastycznie zmieniła się sytuacja zatrudnieniowa; to bardzo uporczywe bezrobocie, długotrwałe, wysysa ludzi młodych, miasto się starzeje. Cała okolica ma ten sam problem". Dlatego władze samorządowe zabiegały o ulokowanie na tym terenie fabryki. Jest to zbieżne z deklaracjami mieszkańców o konieczności rozwoju rynku pracy, który dziś nie jest stabilny i nie zaspokaja potrzeb lokalnych, w większości wypowiedzi pojawiają się informacje wskazujące na trudności związane z zatrudnieniem i szansami budowania ścieżki kariery w miejscu zamieszkania.

Wśród kolejnych problemów zidentyfikowanych na terenie objętym badaniem wskazywano na:

- niską skłonność do podejmowania inicjatyw w postaci samozatrudnienia, czyli uruchamiania działalności gospodarczej – obecnie jak wskazują rozmówcy “jest tylko handel i usługi”. Respondenci wskazali również, iż warto opracować ofertę zachęcającą inwestorów do lokowania kapitału na terenie miasta.
- instytucje z zakresu usług społecznych i wsparcie ścieżek rozwojowych mieszkańców.

W opinii respondentów na terenie objętym badaniem widoczne są deficyty w obszarze:

- specjalistycznej opieki medycznej oraz opieki ambulatoryjnej po godz. 18:00;
- informacji dla osób starszych, które nie posiadają umiejętności korzystania z internetu;
- oferty opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia;
- rozwoju mieszkalnictwa, co powoduje m.in. odpływ młodych mieszkańców;
- oferty z zakresu zajęć pozalekcyjnych dla dzieci oraz zajęć sportowych.

Częściowym rozwiązaniem tych problemów mogą być działania i inicjatywy międzysektorowe. Wskazano bowiem konieczność dofinansowania podmiotów z sektora pozarządowego i grup nieformalnych, których oferta stanowić może alternatywę dla zbyt małej liczby ofert kulturalnych na terenie gminy. Mieszkańcy twierdzą, iż powinno być “więcej imprez kulturalnych i integracyjnych” i widzą możliwość powierzania zadań podmiotom z sektora NGO – co wzmocni ofertę dla mieszkańców, ale również stanowić może element rozwojowy rynku pracy.

Stwierdzono również, iż w miasto cechuje “niewielka liczba konsultacji społecznych z radami osiedli – nie ma czasu na zebrania osiedlowe i konsultacje społeczne”. To powoduje niski poziom wiedzy wśród mieszkańców z zakresu działań i planów samorządu.

2.1.3 Proponowane kierunki rozwoju

W odpowiedzi na zdiagnozowane zasoby i potrzeby uczestnicy warsztatu wskazywali na możliwe kierunki działań i rozwiązań dla zdiagnozowanych problemów. Wśród nich znalazły się:

- mikrogranty dla grup lokalnych (doświadczenie LGD wskazuje na skuteczność tej formy angażowania mieszkańców w działania partycypacyjne i interwencyjne, wzmacniające kapitał lokalny – była organizowana taka forma na kwotę 5 tys. zł);

-
- konieczność wyznaczenia bezpiecznych tras komunikacyjnych, niekoniecznie ścieżek rowerowych, ale „takich zwykłych tras np. dla dzieci, żeby spokojnie doszły do szkoły i do domu samodzielnie”;
 - dworzec PKP – rewitalizacja i zagospodarowanie pod potrzeby mieszkańców; „budynek jest własnością prywatną, PKP ma jedynie kawałek przestrzeni na kasę i WC. Budynek jest przepiękny, przesiadkowy. Ta komunikacja musi być, skoro jest dobra i potrzebna. Ale jest potrzebne zaplecze”;
 - oznakowanie szlaków turystycznych, wskazanie atrakcyjnych miejsc w przestrzeni miasta;
 - zagospodarowanie wyrobiska po kopalni na działania rekreacyjne oraz rozwój miejsc pracy w obszarze infrastruktury rozrywkowej i sportowo-rekreacyjnej;
 - żłobek (lub co najmniej – klub dziecięcy, forma łatwiejsza do zorganizowania niż żłobek);
 - siłownia dostępna w późniejszych godzinach;
 - zagospodarowanie placu przed starą kotłownią;
 - zagospodarowanie, infrastruktury na os. Centrum (kawałek terenu określony jako „trójkąt”) i os. Wschód – miejsca typu: park osiedlowy czy miejsce wypoczynku z ławeczkami, grillem – dla osób, które nie mają działki.

2.1.4 Grupy defaworyzowane

Wśród grup defaworyzowanych, czyli przedstawicieli środowiska, których funkcjonowanie na terenie objętym diagnozą stanowi dla społeczności wyzwanie oraz priorytet w działaniach integracyjnych, naprawczych, co pozwoli na zniwelowanie występowania zjawisk wykluczających w przyjętej perspektywie czasowej, uczestnicy warsztatów wymienili następujące środowiska:

- seniorzy – wykluczeni z uwagi na niedostatki z zakresu kompetencji cyfrowych. Dla grupy tej zasugerowano realizację warsztatów i działań pomostowych realizowanych przez instytucje wsparcia z zakresu: obsługi smartfona, telefonu, komputera, ze szczególnym uwzględnieniem warsztatów w tym komputerowych z zakresu bezpieczeństwa oraz korzystania z platform administracji samorządowej, rządowej i usług medycznych (np. ściągnięcie wyników z laboratorium, zamówienie

- usług, zakupy on-line); Seniorzy są również wykluczeni z obecności w przestrzeni społecznej z uwagi na ograniczenia dotyczące sprawności fizycznej i motoryki, co wynika z braku obiektów małej architektury, ławeczki, skwery, miejsca do odpoczynku;
- Młodzież – stwierdzono wykluczenie z uwagi na izolację społeczną powodowaną brakiem miejsca spotkań. Sugerowano także, aby koncepcję działań dla młodzieży wypracować z młodzieżą, w ramach badań i konsultacji, ponieważ ta grupa sama powinna określić swoje priorytety i wskazać na pomysły działań. Rozwiązaniem może być także proponowane wydłużenie godzin pracy siłowni. Konieczne wydaje się tu zatem przeprowadzenie analizy potrzeb wśród przedstawicieli lokalnej młodzieży celem ustalenia kierunków interwencji.
 - Osoby w wieku aktywności zawodowej - konieczność wzmocnienia oferty typu: żłobki, kluby dziecięce, oferty pracy i lepszy dostęp do rynku pracy, rozwój budownictwa mieszkaniowego, rozwój oferty kulturalnej, która powinna być „skierowana do konkretnego odbiorcy, skierowana do jego potrzeb a nie do bazy instytucji”.
 - Osoby z niepełnosprawnościami – jak twierdzą respondenci do godz. 15:30 działa MOPS i WTZ, a więc osoby z tej grupy mogą znaleźć ofertę dla siebie. Miasto realizuje zadania z zakresu opieki i wsparcia w zakresie komunikacji, jest również asystentura i opieka wychnieniowa. W opinii przedstawicieli sektora samorządowego (realizującego wymienione zadania) oferta jest dostępna, wymaga jednak stwierdzenia realnego zapotrzebowania społecznego, bowiem urzędnicy często spotykają się z sytuacją, w której mieszkańcy wskazują na konieczność uruchomienia określonych działań i projektów socjalnych, a w okresie ich realizacji okazuje się, iż potencjalni beneficjenci nie są zainteresowani oferowanym wsparciem.
 - Rodziny z małymi dziećmi – opieka w czasie poszukiwania pracy, zapewnienie opieki nad dziećmi w czasie aktywności zawodowej;
 - Mieszkańcy z terenów peryferyjnych – osoby zamieszkujące miejsca oddalone komunikacyjnie, definiowane jako te „z których trzeba przyjść na piechotę lub przyjechać rowerem (...) tam nie ma przystanków i komunikacji”. W opinii mieszkańców „latem to nie jest problem, ale zimą to jest tragedia” – z diagnozy wynika, iż najbardziej narażeni na wykluczenie są mieszkańcy ulic: Leśnej, Wspólnej, Narutowicza.

2.2 Rejowiec Fabryczny (gmina wiejska)

W warsztacie uczestniczyło 8 osób, w tym pracownicy administracji samorządowej, środowisk NGO i grup pasjonackich. Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 21 lipca 2022 w budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Pawłowie, gmina wiejska Rejowiec Fabryczny.

2.2.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

Uczestnicy warsztatów wskazując mocne strony i zalety gminy wyrazili opinie, które można podzielić na cztery kluczowe obszary:

1. Tradycja i historia lokalna

Zasobem i równocześnie potencjałem gminy jest w opinii respondentów jej historia, lokalne dziedzictwo i zabytki, tradycje rzemieślnicze: garncarstwo, kowalstwo, bednarstwo; co ważne, część branż rzemieślniczych jest nadal obecna w przestrzeni gminy - przykładem jest wypowiedź jednego respondentów, iż "na Kolonii jeszcze jest kuźnia". Zasób z zakresu kultury materialnej gminy to zespół starych obiektów o walorach historycznych. Wymieniono: dwór Woronieckich w Kanie, kościół parafialny w Kanie, kościół w Pawłowie, pałac Krasne, cmentarz, kapliczki przydrożne. Wymieniono również okopy szwedzkie oraz tzw. grodzisko (archeologia). Spotkania mieszkańców skupione wokół lokalnych tradycji odbywają się w podczas Jarmarku Pawłowskiego (ginące zawody) oraz festynów i dożynek.

2. Środowisko i walory przyrodnicze

Respondenci wskazywali, iż przyroda gminy jest jednym z jej kluczowych walorów. Wymieniono: tereny lesiste, chronione, obszar Natura 2000 a także ciekawe okazy flory i fauny, które można obserwować m.in. na terenie Pawłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Jednym z gatunków jest żółw wodny.

3. Aktywność i partycypacja mieszkańców

Respondenci uważają, iż "działania perspektywiczne należy tworzyć, projektować wokół ludzi – bo to jest największy potencjał gminy, jest bardzo dużo podmiotów NGO, inicjatyw oddolnych, aktywności". Wymieniono kluby sportowe, Strażnice OSP w budynkach wielofunkcyjnych, KGW i zespoły śpiewacze, kluby seniora oraz OSP. Respondenci podkreślają, iż "jednostka OSP w krajowym zasobie ratowniczo-gaśniczym".

4. Atrakcyjność osiedleńcza

Gmina rolniczo-przemysłowa posiadająca tereny inwestycyjne; posiadająca zasób w postaci działek budowlanych; na terenie sołectw funkcjonują dobrze rozwinięte szkoły. Jest tu rozwinięta infrastruktura, w tym: media, sieć wodociągowa. Atutem jest też komunikacja, łatwy dobry dojazd ościennych miejscowości: respondenci wskazują, iż tutaj "Wszędzie można dojechać asfaltem, jest dużo szos, w innych gminach tego nie ma. Drogi bardzo dobrze utrzymane. Najgorszą drogą, jeśli chodzi o stan techniczny jest droga wojewódzka". Są tu również miejsca pracy, co wynika z rozbudowy zakładów na terenie strefy Europarku Mielec, podstrefa Rejowiec Fabryczny.

2.2.2 Obszary problemowe, deficyty i problemy rozwojowe

Opinie osób uczestniczących w warsztacie oscylowały wokół sześciu obszarów problemowych, skoncentrowanych wokół zasobów związanych z kapitałem społecznym obszaru diagnozowanego. Zwrócono uwagę na następujące kwestie:

1. Oferta dla młodzieży

Respondenci wskazują na małe zainteresowanie młodzieży udziałem w życiu społeczności, w tym m.in. w NGO; równocześnie widoczne jest zainteresowanie takimi działaniami jak aktywność sportowa (przykład założonych niedawno klubów piłkarskich), zagospodarowanie czasu w formie kół, warsztatów. Respondenci uważają, iż konieczne jest powiększanie zaplecza dla dzieci i młodzieży, ale "dobrze byłoby, aby młodzież sama mogła określić, czego potrzebuje".

2. Niedobory usług

„Nie ma fryzjera, masażystów, krawca, usług gastronomicznych” - wymieniają respondenci. Wiąże się to w dużym stopniu z szerokim zagadnieniem lokalnego rynku pracy i trudności związanych z dostępem do zatrudnienia w okolicznych gminach. W opinii uczestników niedobór w wymienionych sektorach usługowych to efekt obawy przed podejmowanym ryzykiem związanym z inwestowaniem i ewentualnym brakiem klientów na świadczone usługi oraz poziomem osiągniętych przez mieszkańców diagnozowanego terenu wynagrodzeń.

3. Słaba oferta turystyczna

Respondenci twierdzą, iż na terenie gminy brakuje miejsc noclegowych, ale twierdzą też, iż „trudno jest realizować agroturystykę, gdy nie ma na to popytu”. Jak wskazują, od 20 lat istnieje stowarzyszenie zajmujące się statutowo agroturystyką, ale nie widać w ich opinii obecnie rezultatów działania tego podmiotu. Respondenci konkludują: „nie ma turystów, nie ma oferty. Skoro tak, to po co turysta miałby tu przyjechać”. W opinii uczestników warsztatu brakuje bowiem ścieżek rowerowych a zabytki, które mogą stanowić atrakcję lokalną są zaniedbane. Nie ma również oferty rekreacyjnej, dostępnej dla osób z zewnątrz, turystów: aplikacji, przewodnika, czyli narzędzia umożliwiającego potencjalnemu turyście, odwiedzającemu ten teren zapoznanie się z możliwościami spędzania czasu w gminie.

4. Miejsca spotkań i wydarzenia dla społeczności

Respondenci wskazują, iż potrzebne są działania na rzecz wspierania więzi w społeczności lokalnej poprzez imprezy integracyjne, pikniki rodzinne. Wskazywano na brak miejsca spotkań i możliwość wyjścia, spędzenia czasu poza domem typu: kafejka, lodziarnia. Mieszkańcy deklarują: “Brakuje miejsca, gdzie można się spotkać – do dziś z sentymentem wspomina się nieistniejącą już pijalnię piwa”.

Respondenci wskazali również, iż priorytetem jest m.in. zaplecze dla Koła Gospodyń Wiejskich, wyposażenie istniejących świetlic, ale również konieczność zadbania o ofertę dla młodzieży. Ważnym elementem jest konieczność doinwestowania infrastruktury przy szkołach i infrastruktury plenerowej zadanej do zajęć oraz spotkań społeczności w sezonie imprez plenerowych (wiata, altana etc.). Zadaszenie jest bardzo istotne, gdyż często imprezy plenerowe są odwoływane z uwagi na niekorzystne warunki pogodowe.

5. Atrakcyjność osiedleńcza

Respondenci widzą potrzebę działań na rzecz wzrostu atrakcyjności gminy pod kątem potencjalnych mieszkańców. Społeczność ma bowiem ujemny przyrost naturalny i szansą na zmianę wektora jest napływ ludności z zewnątrz. Aby tak się stało konieczne jest zwiększenie możliwości zabudowy rodzinnej, poprawa nawierzchni dróg dojazdowych. Respondenci widzą również konieczność budowy i zagospodarowania zbiorników wodnych – retencyjnych i rekreacyjnych, co stanowi odpowiedź zarówno na problemy demograficzne (poprawa atrakcyjności gminy) jak i środowiskowe (ochrona przeciwpożarowa, retencja).

6. Lokalni liderzy i liderki

Respondenci wskazują, iż “światlice są wyremontowane, ale zamknięte. Nie ma animatorów, liderów. (...) Placówki kultury są zamknięte w weekendy. W tygodniu zajęciem młodych ludzi są szkoła i studia – młodzi wracają na weekendy i nic się nie dzieje”. Oznacza to w perspektywie niechęć młodych ludzi do powrotu w miejsce zamieszkania. Z tego też powodu zidentyfikowano problem z lokalną tożsamością młodych, bowiem w opinii respondentów “świadomość powinna być budowana na poziomie szkoły – a teraz szkoły to odpuścić. Tożsamość - jeśli jest - to na poziomie miejscowości, nie gminy. Ludziom się świat kończy na ich wsi”. Oznacza to konieczność podejmowania działań integracyjnych i edukacyjnych na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem poziomu mobilności, świadomości współpracy wśród mieszkańców oraz kierunków komunikacyjnych (dostępność komunikacji masowej) oraz kierunki migracji.

2.2.3 Proponowane kierunki rozwoju

Kierunki rozwoju, propozycje działań i sposoby rozwiązania problemów wypracowane przez uczestników warsztatów strategicznych. Priorytety:

- Stworzenie klastra turystycznego – w opinii uczestników warsztatów to szansa, by zaistniała integracja lokalnego potencjału pod hasłem: „oferta dla mieszkańców miast”. Oznacza to szansę na wykorzystanie tradycyjnych elementów lokalnego krajobrazu, lokalnych tradycji i rozwiązań. Ścieżka rozwojowa klastra to silny akcent na zasoby z zakresu agroturystyki realizowane przez następujące podmioty: Koła Gospodyń Wiejskich, twórcy lokalni i jednostki samorządowe. W ten sposób wykorzystać można lokalne rzemiosło, zasoby przyrodnicze i lokalną infrastrukturę (typu: ścieżki rowerowe) do tworzenia atrakcyjnej formy wypoczynku w systemie *slow life*.
- Opracowanie oferty spędzania czasu wolnego w oparciu o zasoby sołectw i wsi; (respondenci wskazują na lokalny przykład, jakim jest wieś Kanie – wieś ulokowana wokół zbiornika wodnego, którą można rowerem objechać dookoła).
- Centrum garncarstwa – warsztaty, produkcja, dystrybucja.
- Inkubator przedsiębiorczości lokalnej: doradztwo, wsparcia mikro i makroprzedsiębiorców.

-
- Siłownia dla różnych grup wiekowych jako alternatywa dla bierności i alienacji (focus na młodzież i seniorów z uwzględnieniem różnych pór aktywności i potrzeb).
 - Cyfryzacja – edukacja z zakresu: realizacji działań promocyjno-informacyjnych (współpraca z inkubatorem przedsiębiorczości); prowadzenia social mediów, pozycjonowania, digitalizacji usług; obróbki cyfrowej zdjęć.
 - Opracowanie aplikacji, przewodnika po ofercie rekreacyjnej gminy (z podziałem na działania typu: zebranie danych, uporządkowanie informacji, zgromadzenie dokumentacji fotograficznej).
 - Zatrzymanie odpływu młodych mieszkańców - poprzez stworzenie szans na znalezienie pracy, wsparcie działalności gospodarczej oraz rozwój oferty edukacyjnej: szkoły, przedszkola, żłobki – “aby była oferta dla młodych rodzin”.
 - Wzmocnienie lokalnych liderów i NGO: “Wzmacnianie lokalnej tożsamości to strategiczne działanie – w to powinniśmy zainwestować, jeśli chcemy, aby te miejscowości się utrzymały. Konieczne są działania na rzecz tożsamości, integracji lokalnej i budowania sieci lokalnych liderów - animatorów życia społeczności. W każdym sołectwie (15) są świetlice – ale one są puste. Nie ma możliwości, aby gmina zatrudniła 15 osób. „Kto to będzie robił? Organizacje pozarządowe” - padła propozycja. Konieczne jest zatem zachęcenie NGO do działań projektowych, aby realizowały działania na rzecz lokalnej społeczności. Bowiem w opinii respondentów “tu jest dobre miejsce do życia, jest spokój, dobre drogi dojazdowe, dobre warunki do życia. Aby młodzi chcieli tu wracać trzeba zbudować lokalny patriotyzm”.

2.2.4 Grupy defaworyzowane:

- Młodzież – grupa, dla której w opinii respondentów nie ma oferty na terenie gminy. Potrzebna jest oferta zaspokajająca możliwość np. aktywności całorocznej.
- Seniorzy – w opinii respondentów należy rozwijać to, co jest, bo wiem obecnie “jest dla nich oferta, dawnej było gorzej”.
- Mieszkańcy miejscowości peryferyjnych – respondenci wymienili: Zalesie Kańskie, Toruń, Krzywowola (nie ma zwartej zabudowy, budynki bardzo oddalone do centrum) jako miejscowości, których mieszkańcy mogą potencjalnie być wykluczeni komunikacyjnie.

- Osoby z niepełnosprawnością – “dziś infrastruktura się nieco poprawiła, ale nadal brak podjazdów, dróg dojazdowych”.

2.3 Sawin (gmina wiejska)

W warsztacie uczestniczyło 14 przedstawicieli środowisk lokalnych, reprezentujących sektor pozarządowy, jednostki samorządu terytorialnego (radni i pracownicy UG, GOK) oraz sektor biznesu. Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 25 lipca 2022.

2.3.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

Zalety i mocne strony gminy wymieniane przez respondentów diagnozowane były wokół 5 głównych wątków, wśród których znalazły się:

1. Kapitał przyrodniczy

Gminę charakteryzuje atrakcyjne w opinii respondentów położenie geograficzne, które stanowi warunki dla rozwoju oferty rekreacyjnej. Jest tu m.in. Chełmski Park Krajobrazowy, rezerwat „Bachus”, park konny. Wskazywano również na malownicze tereny na obszarze całej gminy; ambiwalentne opinie pojawiały się w kontekście inwestycji jaką jest zalew Niwa – „bólączka wielu osób, ale na zdjęciach, na promocji jest eksponowany”; wskazywano również na bardzo dużą ilość lasów na terenie gminy. Funkcjonuje tu również wkomponowana branżowo w specyfikę obszaru Stadnina w Bachusie; ponadto: zalew, obszary Natura 2000, jezioro słone, ścieżka przyrodnicza.

2. Zasoby historyczne

Wymieniono kompleks sakralny cerkiew, kapliczka neogotycka, 2 młyny, cmentarze wojenne oraz - ogólnie - “miejsca historyczne” definiowane jako miejsca pamięci.

3. Podmioty działające na rzecz animacji społeczności

Gminę charakteryzuje duża reprezentacja podmiotów angażujących w swoje działania mieszkańców; funkcjonuje tutaj OSP, Klub „Strzelec”, spółdzielnia socjalna *Vita Solis* (zajmująca się w ramach readaptacji zawodowej produkcją garmażerki i cateringiem oraz obsługą imprez okolicznościowych), warsztaty terapii zajęciowej, Środowiskowy Dom Samopomocy, klub seniora, Gminny Ośrodek Kultury, świetlica socjoterapeutyczna oraz Gazeta „Sawinian”.

4. Infrastruktura gminna

Respondenci konstatują, iż “w gminie podstawowe punkty usług dostępne dla mieszkańców, aby się dobrze i wygodnie żyło i można było pewne sprawy załatwić na miejscu, w swojej gminie”. Wymieniają następujące zasoby infrastruktura: poczta, sklepy, szkoła, policja, GOK i świetlica socjoterapeutyczna ośrodek zdrowia, pizzeria (to kluczowe miejsce spotkań, życia towarzyskiego). Co ważne, mieszkańcy doceniają charakter swojego miejsca do życia, deklarując: “Nie każda gmina ma klub sportowy – my taki mamy; może nie jest do końca doceniany i wspierany, ale funkcjonuje”. Są również świetlice w większości miejscowości na terenie gminy – wyremontowane lub w trakcie remontu i adaptacji.

5. Produkt lokalny

Respondenci twierdzą, iż „były przymiarki do produktu, ale go nie ma”. Pomimo tego wymieniają następujące kategorie produktów, uznawanych za ważne i charakterystyczne dla gminy:

- twórcy ludowi: artyści lokalni, poeci, malarze, twórcy biżuterii; w tym szczególne miejsce dla postaci i dorobku Jana Koguciuka;
- targ staroci Józefa;
- budynek z kominem bardzo charakterystycznym architektonicznie – “zachowany jedyny w Polsce, może nawet w Europie” – tzw. „komin świnka” – zaczyna się powyżej stropu, do niego dochodzą dymniki”;
- gazeta lokalna;
- produkty spożywcze: “swojskie jądło” KGW - ciasto, pierogi, smalec, bigos; miód (pszczelarze) i bimbrownicy oraz przetwory owocowo-warzywne.

2.3.2 Obszary problemowe, deficyty i problemy rozwojowe

Do kluczowych problemów obszaru zaliczono:

1. Brak współpracy, dialogu

Respondenci wskazują na brak inicjatyw społecznych i brak komunikacji z lokalnym NGO. Wyrażono opinię wskazującą, iż w gminie jest “niewystraszająca współpraca samorządu z sektorem pozarządowym i biznesem” i brak konsekwencji: „obietnice padają, realizacji nie ma”. Działania w dużym stopniu utrudnia a w pewnych obszarach uniemożliwia brak strategii rozwoju gminy. W obszarze deficytów widoczny jest brak innowacyjności w realizacji imprez

z kalendarza - tłumaczone jest to pandemią; „nie ma czegoś nowego – nic się nie zmienia, nie ma nic nowego, ciągle ten sam zespół, to samo stoisko”. Brak również przepływu informacji – nie ma promocji, dystrybucji; spotkania, zebrania odbywają się w ograniczonym składzie z uwagi na przepływ informacji.

2. Problem migracji młodych i braku pracy

Emigracja młodzieży i bardzo ograniczony rynek pracy są od siebie w opinii respondentów wzajemnie zależne. Dodatkowo zdiagnozowano w społeczności widoczny brak młodych liderów społecznych. Jak twierdzą respondenci, problemem są “starzejący się liderzy i brak następców”. Szansą jest systemowe wsparcie inicjatyw aktywizujących, nakierowanych w połączeniu na młodzież i rynek pracy.

3. Rozwój i wsparcie przedsiębiorczości

Warto, by podjąć działania, które orientowane są na wspieranie osób, które nie prowadziły jeszcze działalności gospodarczej. Wskazywano następujące usługi: gastronomia, turystyka, miejsca noclegowe z infrastrukturą (niedostatki w postaci m.in. sanitariatów); „żeby rozwijała się branża turystyczna musi powstać infrastruktura turystyczna”. Nie ma punktu informacji z bazą wiedzy o przedsiębiorcach i przedsiębiorczości lokalnej;

4. Niewystarczająca liczba miejsc spotkań i integracji

Brak miejsca spotkań, integracji, obiektów sportowych, zaspokajających potrzeby mieszkańców, w tym szczególnie młodych ludzi np. skatepark; “nie ma konkretnego punktu, w którym można się spotkać” wskazują respondenci. Kluczowe jest zagospodarowanie zalewu – respondenci wskazują, iż „od wielu lat toczą się kłótnie: czy był potrzebny czy nie, ile to kosztowało, etc.”. Równocześnie ten zalew jest pokazywany z pięknej strony na zdjęciach promocyjnych. Niestety miejsce nie jest zadbane, niszczone. Nadal ten zalew jest spłacany w obligacjach. My ten zalew mamy, wyróżniamy się tym zalewem. A jest bardzo zaniedbany, korzystają z niego jedynie wędkarze. Mieszkańcy jeżdżą do sąsiednich gmin, np. do Stawu. A tutaj nic”.

5. Ochrona środowiska

Respondenci wskazują bardzo konkretne kategorie problemów oraz konieczność inwestowania w odnawialne źródła energii, stanowiące alternatywę dla sytuacji obecnej, ilustrowanej następującymi wypowiedziami uczestników warsztatów:

- „Azbest stoi po rowach, wszędzie – bo nie ma odbioru z gminy”;
- „Brak kolektorów słonecznych – już dawno mieszkańcy się składali po 200 zł, a nadal nic”;
- „Os. Słoneczne w okresie zimy – to jest makabra. Jeden smog”;
- Brak gazociągów i kanalizacji – „jedna z ostatnich gmin chyba, która ma takie problemy”.

6. Komunikacja pieszo-rowerowa i infrastruktura rekreacyjno-sportowa

Deficyty w tym obszarze to przede wszystkim: brak ścieżek rowerowych, stan dróg gminnych. Konieczna jest również pilna modernizacja obiektów np. OSP, GOK, Klub Sportowy „Sawena”.

7. Zanik funkcji rynku jako miejsca spotkań:

Gros osób gromadzi się w rynku – to tam powinno być; a większość nieruchomości w rynku to obiekty gminne” (...) Respondenci wskazują także na niedostatki infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej w gminie.

2.3.3 Proponowane kierunki rozwoju

Kierunki rozwoju, propozycje działań i sposoby rozwiązania problemów:

- Współpraca w gminie pomiędzy JST a mieszkańcami (wzmocnienie działań projektowych) poprzez m.in. wzmocnienie lokalnych liderów, pozyskanie ludzi, którzy mogą wpłynąć na rozwój gminy oraz szkolenia specjalistyczne z dialogu i skutecznej komunikacji, współpracy;
- Wzmocnienie zasobów kadry zajmującej się potrzebami mieszkańców i opracowanie strategii na rzecz zatrzymania młodych ludzi, dzieci z rodzinami w gminie. Ale również seniorów, którzy mają problem z utrzymaniem dużych domów i poszukują mniejszych mieszkań, co bardzo często skutkuje zmianą miejsca zamieszkania i odpływem seniorów do pobliskich miast.
- Rozbudowa i modernizacja zalewu oraz rozbudowa oferty rekreacyjno-sportowej – rekreacja, segment mieszkań dla seniorów (wielokrotnie powtarzana). W opinii

mieszkańców konieczne są zmiany wokół zbiornika – np. drzewa, ławki, infrastruktura rekreacyjna, ścieżki pieszo-rowerowe. Drogi nieutwardzone do zadbania.

- Rozbudowa GOK, miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych, kawiarnia czy restauracja przy GOK (plus sale: widowiskowa, bankietowa). Porządek na zbiorniku „Niwa” – zaczyna się tam coś dziać, ale dużo jeszcze tam brakuje”
- Zmiana koncepcji zarządzania rynkiem – usunięcie placówek gminy i uruchomienie tam miejsc dla ludzi, które przyniosą korzyści finansowe poprzez stworzenie miejsc usług rynkowych dla mieszkańców (restauracje, miejsca spotkań, usługi, przetwórstwo w formie rzemiosła, manufaktur);
- Inkubator przedsiębiorczości - wsparcie wszystkich przedsiębiorców – zachęcenie do aktywności; zgromadzenie danych i stworzenie bazy z zakresu lokalnego potencjału i przedsiębiorczości (o przedsiębiorcach dla przedsiębiorców, inwestorów, klientów). Focus na branżę gastronomiczną: miejsca rekreacji i spotkań w połączeniu z ofertą spożywczą; rekomendowane rozwiązania pomostowe typu: mała gastronomia np.: mobilna budka z jedzeniem, beczka z kukurydzą czy watą cukrową nad zalewem – i jest szansa na jakiś ruch w lokalnym biznesie.

2.3.4 Grupy defaworyzowane

- Młodzież – wskazano na brak miejsca spotkań, gdzie młodzi mieszkańcy mogliby cokolwiek ze sobą zrobić; respondenci wskazują, iż „młodzież grupuje się przy kościele, koło szkoły, w parku – i nie sprząta po sobie; nawet ksiądz o tym mówił w kościele. Ale młodzież nie ma gdzie się spotkać”.
- Mieszkańcy z grupy wiekowej “45+” czyli osoby z dorastającymi dziećmi - nie ma oferty integracyjnej, miejsca spotkań; „kiedyś w Sawinie były 4 bary, teraz nie ma nic”

2.4 Chełm (gmina wiejska)

W warsztacie uczestniczyło 5 osób – rekrutujących się z grona przedstawicieli sektora pozarządowego i lokalnego środowiska przedsiębiorców z zakresu agroturystyki. Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 25 lipca 2022.

2.4.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

Najważniejsze zasoby gminy to zdaniem badanych:

-
- Różnorodne branże gospodarcze i atrakcyjny rynek pracy.
 - Żywność ekologiczna, punkt zborny produktów lokalnych producentów; produkcja chleba (lokalizacja pieca chlebowego – próba odtworzenia produkcji w formie warsztatów), rolniczy handel detaliczny.
 - Agroturystyka.
 - Twórcy ludowi – branża wymierająca; to co pozostało: malarstwo, rzeźba, około 10 osób, w porywach do 20. “Mają znakomitą opiekę, zajmuje się nimi MKiDN. Informacja wyczerpująca zdaniem respondentów znajduje się w informatorach gminnych.
 - Respondenci wskazują, iż “wokół jest całkiem sporo posadowionych przedsiębiorstw (budowlane, przetwórstwo, wytwórnia mebli dla hoteli, fabryka maszyn do produkcji blachy, kruszywa, kostka brukowa, betoniarnie, etc.);
 - Produkty lokalne:
 - eko-uprawy: zboże (płaskurka, samopsza, orkisz) gryka, ziarno dyni; nasilenie zainteresowania żywnością ekologiczną wzrosło podczas pandemii, gdy ludzie zwrócili uwagę na zdrowie i jakość produktów. Produkty są dostępne na minibazarku w Stawie gdzie można kupić produkty lokalne. Na terenie gminy dostępne są również miody z lokalnych pasiek (w tym specjalistyczna hodowla „matek pszczelich”).
 - Agroturystyka, sport i rekreacja:
 - “Jest tu co robić; zapotrzebowanie miejsc noclegowych jest bardzo duże” – deklarują respondenci. Uczestniczące w spotkaniu osoby reprezentujące branżę agroturystyczną deklarują, iż mają “zapełnione rezerwacje na rok do przodu”;
 - Gminy w ramach wsparcia lokalnej przedsiębiorczości przygotowują i drukują folder promocyjno-informacyjny z ofertą dla turystów;
 - Gminę cechuje możliwość aktywności w obszarze sport i turystyka, rekreacja. Są tu – co podkreślają respondenci - ścieżki rowerowe, zbiorniki wodne. „Widać, że bardzo dużo osób korzysta, widać ludzi biegających, spacerujących”;
 - Warunki naturalne i lokalizacja gminy:

Walorem są tu występujące zasoby wodne, zalew „Żółtańce”. Ponadto gmina ma specyficzny kształt, konstytuujący jej relacje z miastem i podkreślający lokalną specyfikę: “rogał” – gmina Chełm nie okala w 100% miasta Chełm, ale jedynie w części, w formie „rogala” właśnie. To styk

mentalności wiejsko-miejskiej, co stanowić może również walor ambiwalentny, gdyż generować może również problemy z tożsamością na poziomie identyfikacji lokalnej.

Gminę charakteryzują liczne artefakty historyczne w tym: rzeźba, kapliczka stworzona z 1 pnia (z daszkiem włącznie) w Uhrze (prof. Stefan Lisowski); Stołpie – wieża obronna z XII w. W opinii respondentów gmina jest przyjazna mieszkańcom i turystom.

Gmina „zbroi się, tworzy nowe drogi – dlatego się tu ludzie osiedlają, bo jest taniej, jest dostępność do wszystkiego” twierdzą rozmówcy; gminę charakteryzuje cisza spokój, bezpieczeństwo oraz dobra infrastruktura komunikacyjna, drogowa a także dobra oferta szkolna. Estetyczna przestrzeń i gospodarność („ze starego – nowe”) koegzystuje z zalewami wodnymi i lasem. Dobra komunikacja z władzami stanowi w opinii rozmówców mocną stronę gminy. Ważne również, iż widoczna jest obecność inicjatyw z zakresu kultury, sztuki, oświaty i nauki (Deputytce Królewskie – centrum studiów inżynierskich oraz budynek zamiejscowy uczelni Państwowa Akademia Nauk Stosowanych – wyremontowana stara szkoła, spotkania artystów, plenery, wystawy).

2.4.2 Obszary problemowe, deficyty i obszary rozwojowe

Zaliczono do nich :

- Brak postawy tożsamości, tradycji w gminie Chełm;
- Brak integracji społecznej – „niezależnie od wieku ludzie siedzą w domach i nie ma jak ich wyciągnąć i narzekają, cały czas”;
- Niedostatki w zakresie organizacji wypoczynku letniego dla dzieci oraz miejsc integracji dla dzieci, w tym dla dzieci z niepełnosprawnościami; „obszar funkcjonalny z miastem nie działa – to dla mieszkańców problemy typu: brak skomunikowania, jesteśmy blisko miasta, korzystamy z kultury, kina, przedszkoli, kół zainteresowań. Ale z części oferty nie można korzystać w mieście, bo zajęcia są finansowane ze środków UM. Tak jest wszędzie zorganizowane – że większy ośrodek miejski zapewnia zaspokajanie potrzeb mieszkańcom „obwarzanka. A tutaj to nie działa”.
- Turystyka, rekreacja i sport – sporo się dzieje, ale jest to kierunek, w którym sporo się może jeszcze zdarzyć; zasoby są, warunki są.
- Biurokracja zniechęca do aktywności w ramach detalicznego handlu i produkcji rolniczej.

2.4.3 Proponowane kierunki rozwoju

Kierunki rozwoju, propozycje działań i sposoby rozwiązania problemów to zdaniem badanych:

- Wsparcie grup nieformalnych i NGO

Na terenie gminy widoczna jest duża aktywność spontanicznie działających grup nieformalnych (szczególnie widoczne to jest w kontekście wojny na Ukrainie); warto podtrzymać tę energię i umożliwić jej zagospodarowanie innych obszarów życia społeczności.

- Młodzież jako potencjalne grupy inicjatywne i aktywności oddolne

Zagospodarowanie tej grupy w ramach aktywności dedykowanych (graffiti na przystankach, sala gamingowa dla młodzieży, surwiwal, zielona szkoła w lesie, spotkania z zakresu grafiki komputerowej i inne formy działań, takich jak oferta atrakcyjna dla młodzieży). Priorytetowo: zapytać młodzież o to, co chce robić. W jaki sposób? Oferta grantowa/projektowa dla młodych – dać możliwość samodzielnego działania.

- Gospodarstwo dla seniorów do działań codziennych

Sadzenie kwiatków, koszenie, etc. miejsce spotkań i aktywności w plenerze – forma gospodarstwa opiekuńczego, baza dzienna do działania (przyjeżdżają osoby, które nie mają dostępu do ogrodu lub/albo potrzebują działań wspólnych;

- Poszerzenie oferty agroturystycznej o usługi z zakresu typu:

Organizacja półkolonii, kolonii tematycznych dla dzieci (różne profile, w tym artystyczne; arteterapia, miejsce do prowadzenia zajęć specjalistycznych dla dzieci z niepełnosprawnościami);

- Centrum aktywności lokalnej:

Wspólny zasób dla organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, “bank sprzętu i infrastruktury ruchomej”. W opinii rozmówców “rozszerzanie działalności wiąże się z koniecznością zatrudniania kogoś na stałe. A to nie ma sensu dla jednorazowej imprezy. Padła propozycja m.in. wybudowanie zaplecza, pawilonu nad zalewem do składowania sprzętu i przebywania dla obsługi.

2.4.4 Grupy defaworyzowane

- Dzieci z niepełnosprawnościami – konieczność działań integracyjnych, np. aktywność w grupach ogólnodostępnych;

- Słabe zagospodarowanie czasu wolnego grup: typu osoby starsze, niepełnosprawne, młodzież, dzieci. "Są świetlice, ale nie są zbyt dobrze zagospodarowane. To jest mało nagłośnie" twierdzą uczestnicy warsztatu.
- Mieszkańcy niezwiązani z administracją samorządową i organizatorem imprez, bowiem gminę cechuje słaba komunikacja i dystrybucja informacji, m.in. o działaniach, ofercie gminy i działaniach dla mieszkańców.

2.5 Siedliszcze (gmina wiejska)

W warsztacie uczestniczyło 6 osób, przedstawiciele środowisk lokalnych, przedstawiciele Gminnego Ośrodka Kultury, sektora pozarządowego, sektora biznesu i osób z niepełnosprawnościami. Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 26 lipca 2022.

2.5.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

Wymieniane przez respondentów zalety i potencjały gminy koncentrowały się wokół 5 zagadnień, wśród których znalazły się:

1. Instytucje

Centrum rehabilitacji w Siedliszczu – w regionie najbliższej rehabilitacja jest w Chełmie. Zatem sporo osób tutaj z tego korzysta. Wcześniej tego nie było i nie korzystaliśmy z tego. Podkreślano potencjał takich instytucji jak Liceum Ogólnokształcące, Dom Dziecka, Dom Pomocy Społecznej.

2. Zasoby przyrodnicze i infrastruktura rekreacyjna.

Zalew w Majdanie Zahorodyńskim, respondenci wskazują, iż to "ładna okolica, dużo osób z zewnątrz przyjeżdża". Walorem jest również fakt, iż "można tu zobaczyć bardzo dużo bocianów i żurawi". Na terenie gminy są boiska, place zabaw, jest zalew i plaża. Gmina jest typowo rolnicza, uprawia się zboże, rzepak, kukurydzę, buraki cukrowe. Wokół są lasy, atrakcyjne miejsce z uwagi na dużą ilość grzybów.

3. Wydarzenia lokalne

- Targ w Siedliszczu – dla wielu osób, szczególnie starszych: rytuał, wymiana informacji; w tym czasie pod sklepami jest pusto, wszyscy są na targu. Burmistrz tego dnia wychodzi do ludzi – na bazar, porozmawiać, spotkać się, wymienić informacje;

- Dożynki – nie było przez dwa ostatnie lata z uwagi na pandemię – w tym roku miała miejsce reaktywacja wydarzenia;
- Dni Kultury Żydowskiej – oferta lokalna; rokrocznie, przez trzy dni odbywają się koncerty, teatr, warsztaty tańca i wykłady. Na terenie objętym badaniem znajduje się również kirkut;
- Skansen, w tym budynek dawnej plebanii;
- Dni Wacława Iwaniuka (Kultura Paryska);
- Dwór w Chojnie.

4. Aktywność i partycypacja mieszkańców

Uczestnicy warsztatu wskazują na duży udział sektora pozarządowego w formie grup pasjonackich w działaniach na rzecz społeczności lokalnej. Są to cztery środowiska: Motocyklanie z miejscowości Siedliszcze (od 4 lat odbywa się Złot Motocyklowy gromadzący około 300-500 osób, w trakcie którego zorganizowana jest m.in. zbiórka charytatywna, msza, koncert), Związek Wędkarzy, Związek Pszczelarzy, Koła Gospodyń Wiejskich (zorganizowane w poszczególnych miejscowościach, ale formalnie zarejestrowane jest jedno koło).

2.5.2 Obszary problemowe, deficyty i obszary rozwojowe

Do najważniejszych zaliczono elementy takie jak:

- Ochrona środowiska

Najważniejszy problem to palenie śmieci – „zimą obserwujemy problem z czystym powietrzem”. Zaletą jest to, że zwykle nie ma problemu z wodą, czasem jednak latem bywa problem z ciśnieniem wody w kranach, lecz zwykle jej nie brakuje.

- Brak wsparcia dla lokalnych liderów i działań integracyjnych

Zanikły dawniejsze spotkania, zabawy, imprezy organizowane przez KGW. „Część ludzi zmarło, postarzało się; części ludzi już się nie chce – bo ciągle te same osoby robią to samo i już nie chcą (...) Jak nie ma wsparcia to człowiekowi się odechciewa”.

Bardzo słaba frekwencja na zajęciach dodatkowych w GOK; były zajęcia modelarskie, grupa sukcesywnie się wykruszała; zajęcia rzeźbiarskie cieszą się popularnością; muzyczne i teatralne – nie ma możliwości wystawienia spektaklu, bo frekwencja nie jest stała (uczestnicy pojawiają się nieregularnie) i jest ich zbyt mało; podobnie grupa dorosłych – z zapisami nie ma problemu,

problem z udziałem. Pomimo że zajęcia są nieodpłatne. Mieszkańcy korzystają z oferty poza gminą. Respondenci wskazują na słabą informację w zakresie oferty gminy – mieszkańcy nie wiedzą, co się dzieje.

- Komunikacja

W czwartki bardzo trudno się dostać do gminy; w obrębie komunikacji wewnątrzgminnej są tylko autobusy szkolne; Respondenci wskazują, iż nie ma chodników ani pobocza – niebezpieczeństwo w zakresie ruchu pieszego; mieszkańcy narzekają na poziom bezpieczeństwa komunikacyjnego: “ciemno w gminie – nie ma oświetlenia”; Słaby transport zewnątrzgminny – ostatni BUS do Lublina jest o 16:20 (przy głównej trasie o 17:00). Wykluczenie komunikacyjne uniemożliwia udział w ofercie spoza gminy. Z Siedliszcza jest 1 autobus do Lublina.

2.5.3 Proponowane kierunki rozwoju

Wśród nich wymieniono między innymi:

- Potrzeba rozbudowy i rozwoju infrastruktury i oferty w świetlicach. “Świetlica jest, wykorzystywana na przyjęcia, imprezy, jest sprzęt, naczynia etc. z KGW”; nie ma obecnie jednak możliwości korzystania z tego miejsca np. przez młodzież;
- Wsparcie przedsiębiorców na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy “żeby ludzie mogli pracować tu, na miejscu”;
- Postulowana konieczność poszukiwania przez gminę inwestora strategicznego lub zorganizowanie możliwości rozwoju dużego zakładu pracy.

2.5.4 Grupy defaworyzowane

- Brak pomocy psychologicznej, terapeutycznej dla mieszkańców – konieczność dojazdu do Chełma (to koszt i czas).
- Osoby z niepełnosprawnością – nie mają możliwości korzystania z opiekuna/asystenta. Nie ma organizacji zajmujących się taką ofertą (w miastach są fundacje, które zabezpieczają takie usługi).

2.6 Rejewiec (gmina wiejska)

W warsztacie uczestniczyło 29 osób - przedstawiciele środowisk lokalnych, reprezentujących sektor administracji samorządowej, podmioty z sektora pozarządowego, jednostki samorządu terytorialnego (radni i pracownicy Urzędu Gminy). Badanie w formie warsztatu strategicznego odbyło się 26 lipca 2022. W grupie widoczna była nadreprezentacja osób w wieku poprodukcyjnym.

2.6.1 Zasoby, zalety i mocne strony gminy

W ramach zalet i mocnych stron gminy, wypowiedzi respondentów koncentrowały się wokół 5 kluczowych zagadnień. Znalazły się wśród nich:

1. Produkty lokalne

Gmina definiowana jest w kategoriach obszaru, którego specyfika to m.in. manufaktury przetwórcze i działania w obszarze prac domowych; respondenci używają określenia: "Zagłębie nalewek": wymieniając rabarbar, dereń, głóg, tarnina, czarna, biała i czerwona porzeczka jako podstawę domowej produkcji. Ponadto wymieniono lawendę jako stosunkowo nowy, ale bardzo na czasie produkt lokalny. Pojawiło się silnie oddziałujące na lokalny krajobraz pole lawendowe „Wólka” produkujące m.in. olejek lawendowy, sernik z lawendą, piwo z lawendy, oranżada lawendowa, mydło; ten podmiot to również lokalna instytucja kultury, bowiem realizuje działania z zakresu organizacji imprez typu koncerty, spotkania, warsztaty.

Na terenie gminy można również spotkać przetwory z róży, oleje tłoczone produkowane metodami domowymi. W zakresie rękodzieła charakterystyczny jest tu haft: gobelin i krzyżyk (obrazy), Richelieu (serwety). Ponadto występują tu charakterystyczne dla całego obszaru LGD pasieki i dystrybucja miodu. Produkty spożywcze przygotowywane przez lokalne koła gospodyń to: pieróg wereszcański, zawijasy, bigos.

2. Położenie

Gminę charakteryzuje cisza i spokój oraz kontakty bezpośrednie, bowiem w opinii respondentów „wszyscy się znają”. „Piękny krajobraz” oraz „dużo terenów zielonych” to również walory tego miejsca, urozmaicone zabytkowymi obiektami, spośród których mieszkańcy wymieniają: pałac, kościół, kaplicę i młyn (nadal działający, przedwojenny).

Walorem jest również atrakcyjne położenie przy drogach wojewódzkich, a w połączeniu z dobrymi drogami gminnymi gwarantuje to „dobry dojazd do Chełma i Lublina”.

3. Partycypacja i aktywność mieszkańców

Lista podmiotów działających w obszarze gminy jest długa i wskazuje na zaangażowanie mieszkańców w animowanie życia codziennego na terenie gminy. Wymieniona została: orkiestra dęta (która istnieje już 100 lat), kapele śpiewacze, szeroko rozumiane podmioty z sektora pozarządowego, prężnie działające Ochotnicze Straże Pożarne z tradycjami, Koła Gospodyń Wiejskich (dwanaście kół połączonych w 22 sołectwach) – pięć kół zarejestrowanych, dofinansowywanych z ARiMR.

4. Infrastruktura gminna

Mieszkańcy deklarują, iż mają dostęp do tzw. instytucji pierwszego kontaktu; są to wymienione: poczta, bank, ośrodki zdrowia, boisko sportowe, dobrze wyposażona szkoła, ładny park, świetlice wiejskie z placami zabaw, zajęcia dla dzieci w GOK, dobrze wyposażona biblioteka, 2 boiska sportowe, 2 parki, pumphuck, boisko wielofunkcyjne, zielona klasa, kąpielisko, przedszkole, klub sportowy, pracownia biologiczna (bardzo dobrze wyposażona), gazeta samorządowa.

5. Zasoby historyczne

Zabytki związane z osobą Mikołaja Reja; organizowane imprezy: pikniki, dożynki, przeglądy zespołów, plenery; na terenie gminy znajduje się skansen.

2.6.2 Obszary problemowe, deficyty i potrzeby rozwojowe

Zaliczono do nich:

1. Usługi opieki zdrowotnej

Respondenci wskazują, iż konieczne są działania w obszarze usług medycznych i ochrony zdrowia: wskazują na potrzeby związane z dostępem do specjalistów.

2. Miejsca rekreacji i aktywności sportowej

Potrzeba organizacji i rozwoju infrastruktury placów zabaw w każdej wsi; zalew – budowa, rozwój infrastruktury. Wyartykułowano potrzeby budowy ścieżek rowerowych, zagospodarowanie boiska gminnego – „boisko trzeba co jakiś czas remontować”; wsparcia wymaga również Klub Sportowy – bowiem obecnie ma „byle jakie zaplecze”. Potrzebne jest miejsce do rekreacji w każdym sołectwie. Co ważne, pilnie należy połączyć miejsca rekreacji ścieżkami rowerowymi (których nie ma), bowiem gminę przecinają bardzo ruchliwe drogi.

3. Dom seniora

Wskazywano na konieczność działań na rzecz powołania świetlicy, klubu - miejsca spotkań, centrum życia, wyjazdy do kina, teatru, bowiem w gminie widoczna jest “stosunkowo niska aktywność seniorów, ale również brak komunikacji”.

4. Miejsca spotkań i oferta gastronomiczno-hotelowa

Na terenie gminy brakuje baru szybkiej obsługi, kawiarni, miejsc spotkań. Potrzebna jest inwestycja w postaci sali gościnnej i rozbudowa świetlic, bo “świetlice są dla KGW, ale dla mieszkańców nie ma (...) jest tylko 1 świetlica w pełni dostosowana do działania i korzystania”. Konieczne jest doinwestowanie zaplecza przy świetlicach (wymaga tego zarówno przestrzeń i wyposażenie). Brak miejsc noclegowych – brak hotelu, agroturystyki, restauracji, kawiarni, klubu dla młodzieży.

5. Promocja i działania integracyjne

Gminę cechuje niska aktywność społeczna i słaba integracja; „jak coś się organizuje, to przyjdą 2-3 osoby” twierdzą zainteresowani. Równocześnie widoczny jest brak materiałów promocyjnych i oferty gminy.

- Problemem jest komunikacja m. Rejowcem a Rejowcem Fabrycznym, bowiem nie ma połączenia umożliwiającego korzystanie z usług kolei.

Respondenci wskazują, iż jest tu pilna potrzeba zbudowania zbiornika retencyjnego oraz wzmocnienie działań na rzecz małej retencji; problemem jest brak kanalizacji w całej gminie.

Wskazywano na potrzebę inwestowania w odnawialne źródła energii poprzez m.in. latarnie solarne. Wskazywano także na:

- niedostatki lub zły stan infrastruktury gminnej;
- konieczny remont sali widowiskowej w Gminnym Ośrodku Kultury;

- zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców poprzez zwiększenie liczby patroli (walka z dewastacjami);
- budowa targowiska;
- rozbudowa remizy – nowy samochód nie mieści się w starej remizie.

2.6.3 Proponowane kierunki rozwoju

Kierunki rozwoju, propozycje działań i sposoby rozwiązania problemów to w opiniach badanych:

- Organizacja warsztatów z wykorzystaniem zasobów lokalnych, typu:
 - kulinarne (z wykorzystaniem infrastruktury gminnej oraz świetlic Kół Gospodyń Wiejskich i Ochotniczych Straży Pożarnych);
 - rękodzieło, tworzenie ozdób z lokalnych owoców i warzyw;
 - Florystyka – zasoby kwiatne, bukietarstwo, robienie wieńców;
 - Krawiectwo - szeroko rozumiane warsztaty z kroju i szycia;
 - Rzemiosło artystyczne, czyli tworzenie użytkowych rzeczy z siana, typu: tace, kosze, etc. wyplatanie, rękodzieło;
 - tzw. wiklina papierowa i sznurek – tworzenie ozdób, w tym świątecznych.
 - Warsztaty dla kobiet z prostych prac domowych naprawczych, remontowych („tutaj nie ma sąsiada, jest ich bardzo mało - trzeba radzić sobie samemu”);
 - Warsztaty żywieniowe, w tym przetwórstwo;
- Sieciowanie lokalnych wytwórców, poprzez stworzenie punktu, sklep do sprzedaży produktów regionalnych, również on-line. Stworzenie galerii produktów lokalnych on-line.
- Zajęcia w okresie jesienno-zimowym; gmina ma charakter wiejski, mieszkańcy poza sezonem zimowym są zajęci pracami plenerowymi.
- Integracja środowiska lokalnego i budowanie sieci współpracy: powód do świętowania, jakieś spotkanie nie oparte na rywalizacji, a na współpracy: Konwent KGW w ramach LGD (poczęstunki, zabawa).
- Stworzenie miejsca typu: kawiarnia, bar – „miejsce spotkań, żeby móc posiedzieć” bowiem w opinii mieszkańców “w okolicy jest dużo ludzi samotnych”. Jedną w opcji może być dom seniora organizowany w formie klubu, miejsca spotkań, przywołano

potrzebę powrotu do organizacji imprez w stylu: sobotnie dancingi – „i młodzi, i starzy przyjdą i się zintegrują” twierdzą respondenci.

- Rozwój infrastruktury plenerowej: stwierdzono brak miejsc rekreacyjnych na które jest zapotrzebowanie – wiaty, grille, miejsca przystankowe.
- Poprawa bezpieczeństwa na terenie gminy poprzez budowę ścieżek rowerowych dla całych rodzin oraz poboczy.

2.6.4 Grupy defaworyzowane

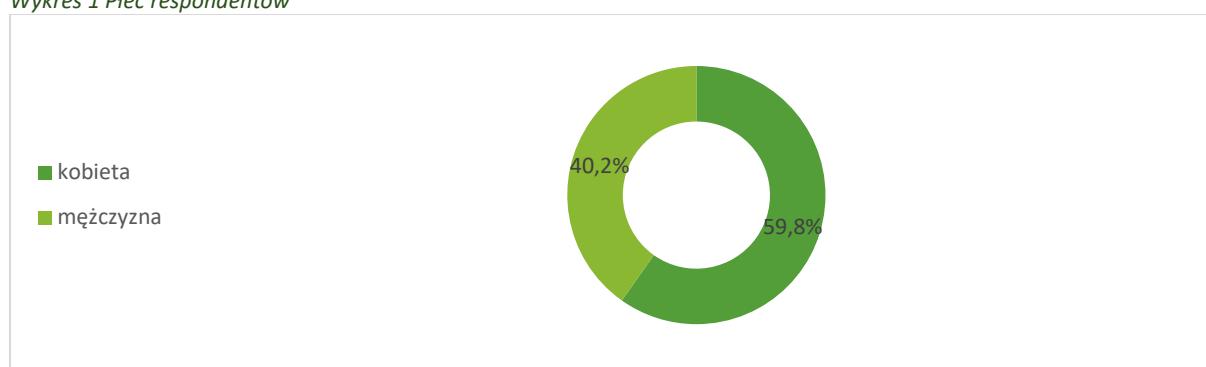
- Mieszkańcy z miejscowości peryferyjnych: w opinii respondentów “mieszkańcy gminy poza Rejowcem są wykluczeni komunikacyjnie”;
- Młodzież - nie ma dla tej grupy żadnej oferty ani miejsca spotkań czy przestrzeni do aktywności. Przedstawiciele szkoły komunikują, iż szkoła jest od uczenia, nie od organizowania czasu wolnego.
- Seniorzy – priorytetowo; w opinii respondentów nie ma oferty dla seniorów, co wpływa na kondycję nie tylko przedstawicieli tej grupy wiekowej, ale również strukturalnie – na rodziny i społeczności.

3. Wyniki badań ilościowych

3.1 Informacje o respondentach

Badanie ankietowe przeprowadzone zostało w październiku 2022 roku wśród mieszkańców obszarów gmin stowarzyszonych w Lokalnej Grupie Działania „Promenada S12”. Badanie realizowano w formie ankiety internetowej, o której informacja została udostępniona na stronie internetowej LGD „Promenada S 12” oraz mediach społecznościowych stowarzyszenia. Ankieta została wypełniona łącznie przez 102 osoby, z których ponad połowę - 59,8% stanowiły kobiety, a 40,2% mężczyźni.

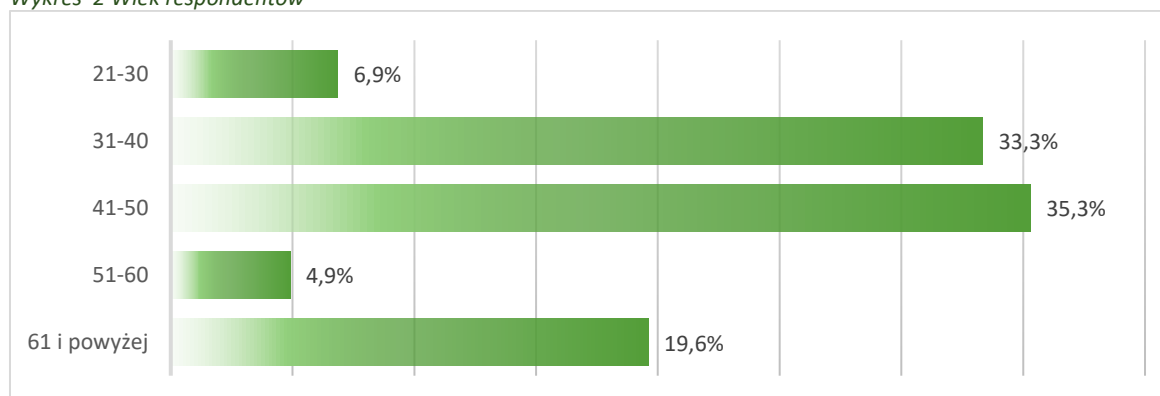
Wykres 1 Płeć respondentów

Źródło: badania własne, n=102

Analizując strukturę wieku respondentów, można zauważyć wysoką aktywność osób w przedziale wiekowym pomiędzy 41 a 50 rokiem życia – 35,3% oraz osób w przedziale pomiędzy 31 a 40 rokiem życia – 33,3%. Najmłodsza grupa respondentów, w wieku pomiędzy 21 a 30 lat stanowiła 6,9% ogólnej ich liczby. Nielicznym udziałem w badaniu wykazały się osoby w wieku 51-60 lat – 4,9%.

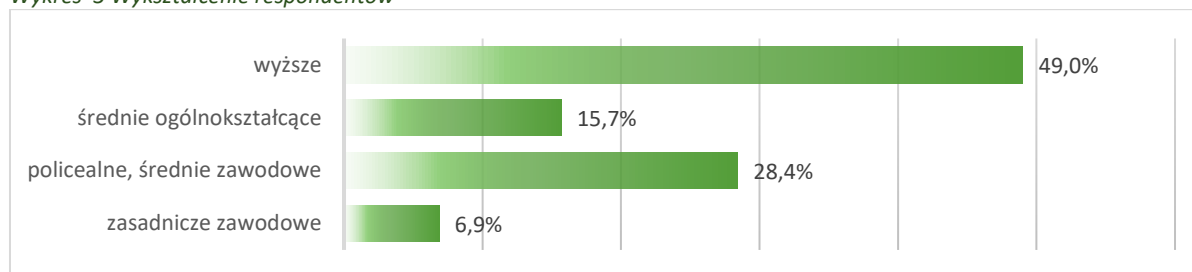
Wykres 2 Wiek respondentów

Źródło: badania własne, n=102

Biorąc pod uwagę wykształcenie, wśród ankietowanych dominowały osoby posiadające wykształcenie wyższe – 49,0%. Kolejną co do wielkości grupą były osoby z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym – 28,4%.

Wykres 3 Wykształcenie respondentów

Źródło: badania własne, n=102

W jednym z pytań metrykalnych poproszono badane osoby o wskazanie obszaru aktywności zawodowej w jakiej obecnie funkcjonują. Największa liczba respondentów wskazała w tym przypadku organizacje społeczne – 21,6%. Jednocześnie przedsiębiorcy stanowili 18,6% ogółu osób biorących udział w badaniu ankietowym, a pracownicy sektora publicznego 15,7%. Wśród respondentów zaledwie 6,9% związanych było zawodowo z rolnictwem.

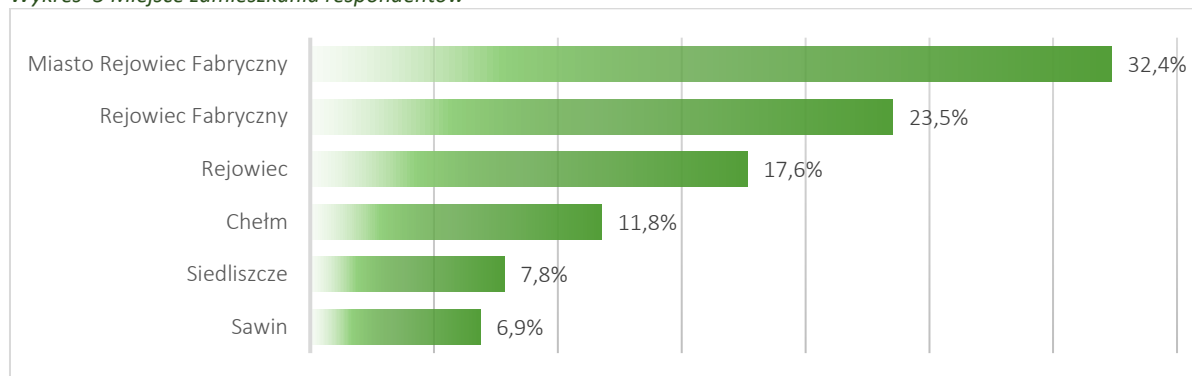
Wykres 4 Obszar aktywności zawodowej respondentów

Źródło: badania własne, n=102

Najliczniejszą grupę wśród ankietowanych stanowiły osoby zamieszkujące miasto Rejowiec Fabryczny (32,4%). Kolejne co do wielkości grupy stanowili mieszkańcy gminy Rejowiec Fabryczny – 23,5% oraz mieszkańcy gminy Rejowiec – 17,6%. Najmniejszy udział w badaniu ankietowym wykazały osoby zamieszkałe w gminie Sawin – 6,9% ogółu respondentów.

Wykres 5 Miejsce zamieszkania respondentów

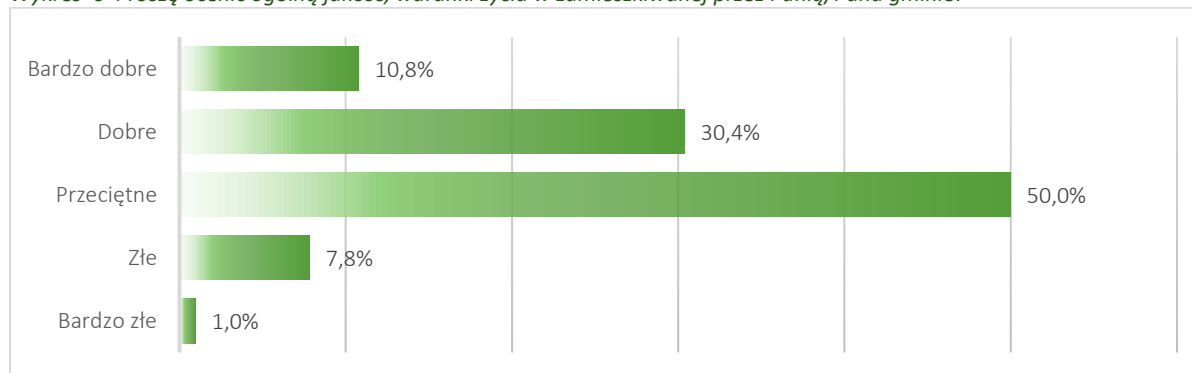

Źródło: badania własne, n=102

3.2 Zamieszkiwany obszar – wady, zalety i potencjały rozwojowe

W jednym z pierwszych pytań ankiety, poproszono respondentów o ogólną ocenę jakości i warunków życia w zamieszkiwanej przez nich gminie. Równo połowa badanych osób oceniła swoje miejsce zamieszkania pod tym względem jako przeciętne. Nieco ponad 40% respondentów wskazało na dobre lub bardzo dobre warunki życia w zamieszkiwanych gminach. Natomiast 9% wskazywała na złe lub bardzo złe warunki życia.

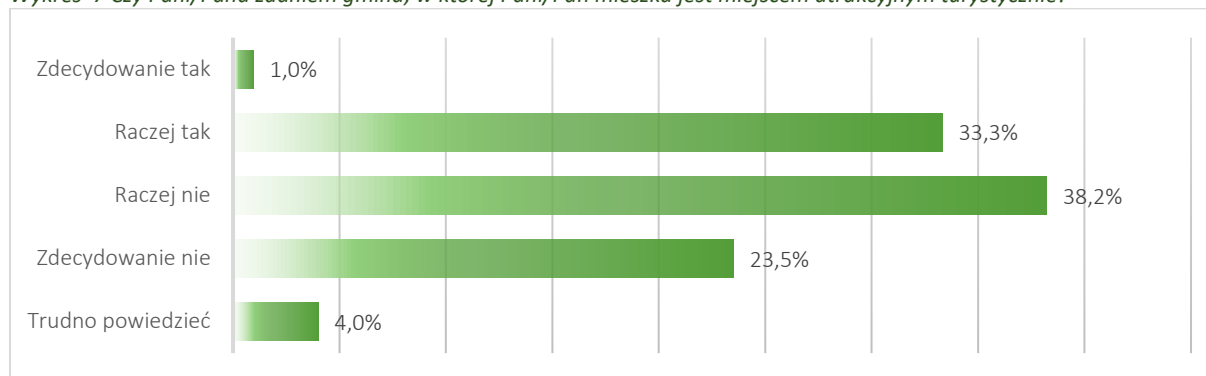
Wykres 6 Proszę ocenić ogólną jakość, warunki życia w zamieszkiwanej przez Panią/Pana gminie.

Źródło: badania własne, n=102

W kolejnym pytaniu ankietowane osoby miały ocenić atrakcyjność turystyczną swojego miejsca zamieszkania. Na pytanie czy gmina, w której Pani/Pan mieszka jest miejscem atrakcyjnym turystycznie 61,8% respondentów wyraziła negatywną opinię, w tym 38,2% wskazało odpowiedź „raczej nie”. Wśród ocen pozytywnych – 34,3%, zaledwie 1% stanowiła odpowiedź „zdecydowanie tak”. Odpowiedzi respondentów świadczyć mogą o niewykorzystanym potencjale turystycznym obszaru. Trudności z odpowiedzeniem na to pytanie miało 4% ogółu osób ankietowanych.

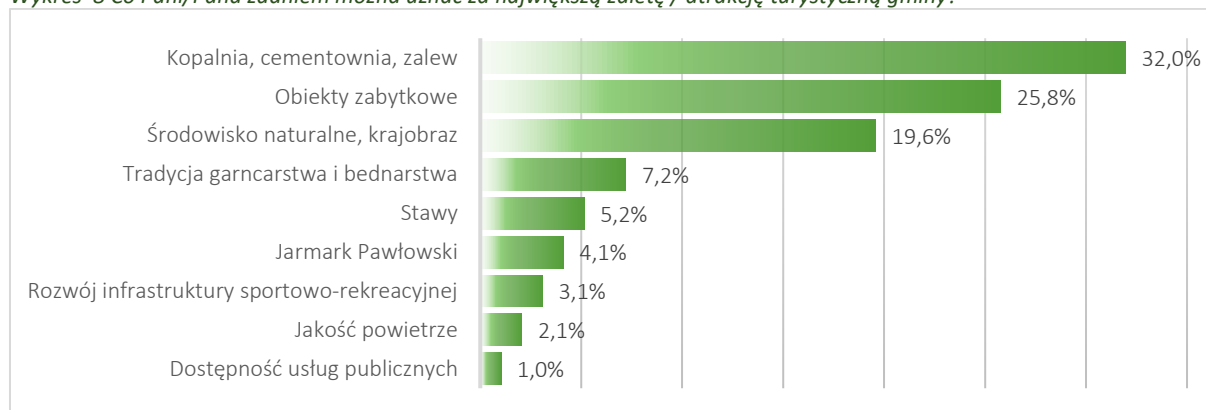
Wykres 7 Czy Pani/Pana zdaniem gmina, w której Pani/Pan mieszka jest miejscem atrakcyjnym turystycznie?

Źródło: badania własne, n=102

Z odpowiedzi na pytanie o największą zaletę/atrakcję turystyczną gminy wynika, że w opinii mieszkańców są to tereny po byłej kopalni i tereny cementowni. Tereny przemysłowe zostały wskazane przez blisko 1/3 ankietowanych osób – 32%. Wśród zalet gminy pod względem turystycznym często wskazywaną odpowiedzią były również liczne obiekty zabytkowe na jej terenie 25,8%. Respondenci wymieniali między innymi: kościół w Kaniem i w Pawłowie, pałac w Kaniem i Rejowcu, czy zabytkowy dwór z parkiem - willa dyrektora i kadry inżynierskiej cementowni Firley. Znaczna część badanych w przypadku zalet gminy pod względem turystycznym wskazywała również bogate środowisko naturalne i związany z tym krajobraz. Część badanych mieszkańców zwróciło uwagę na potencjał turystyczny związany z tradycją garncarstwa i bednarstwa, corocznym Jarmarkiem Pawłowskim czy rozwojem infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

Wykres 8 Co Pani/Pana zdaniem można uznać za największą zaletę / atrakcję turystyczną gminy?

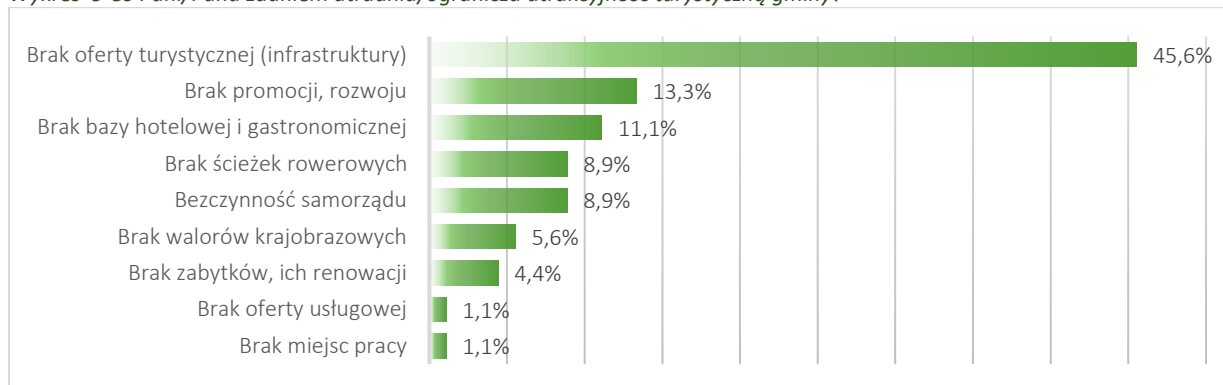

Źródło: badania własne, n=97

W przeciwieństwie do powyższego, drugie pytanie w formie otwartej dotyczyło utrudnień i ograniczeń atrakcyjności turystycznej. W tym przypadku 45,6% respondentów zgodnie stwierdziło, że czynnikiem obciążającym pod względem turystycznym jest brak odpowiedniej oferty turystycznej w tym infrastruktury. Kolejnymi istotnymi barierami według mieszkańców

są brak promocji i rozwoju (13,3%) oraz brak bazy hotelowej i gastronomicznej (11,1%). Wśród istotnych dla mieszkańców barier znalazły się także: brak ścieżek rowerowych (8,9%) czy beczynność samorządu (8,9%).

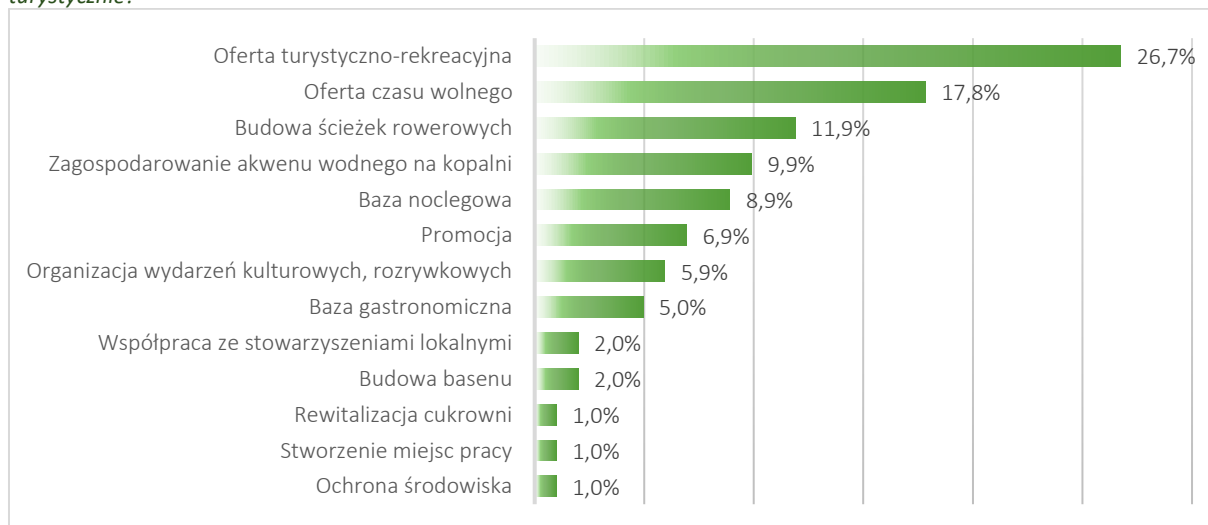
Wykres 9 Co Pani/Pana zdaniem utrudnia/ogranicza atrakcyjność turystyczną gminy?

Źródło: badania własne, n=90

W trzecim pytaniu otwartym dotyczącym atrakcyjności turystycznej poproszono o wskazanie przedsięwzięć, których realizacja przyczyniłaby się do jej wzrostu. W odpowiedzi na to pytanie ponad 1/4 ankietowanych opowiedziało się za stworzeniem oferty turystyczno-rekreacyjnej – 26,7%. Kolejne odpowiedzi bezpośrednio związane z powyższym dotyczyły: stworzenia oferty czasu wolnego (17,8%), budowy ścieżek rowerowych (11,9%) czy zagospodarowania akwenu wodnego na terenie byłej kopalni (9,9%). Najczęstsze odpowiedzi wskazują na niski poziom oferty i miejsc spędzania czasu wolnego oraz rekreacyjno-sportowych. Wśród powtarzających się odpowiedzi znalazły się również: baza noclegowa (8,9%), promocja (6,9%) organizacja wydarzeń (5,9%) czy baza gastronomiczna (5,0%).

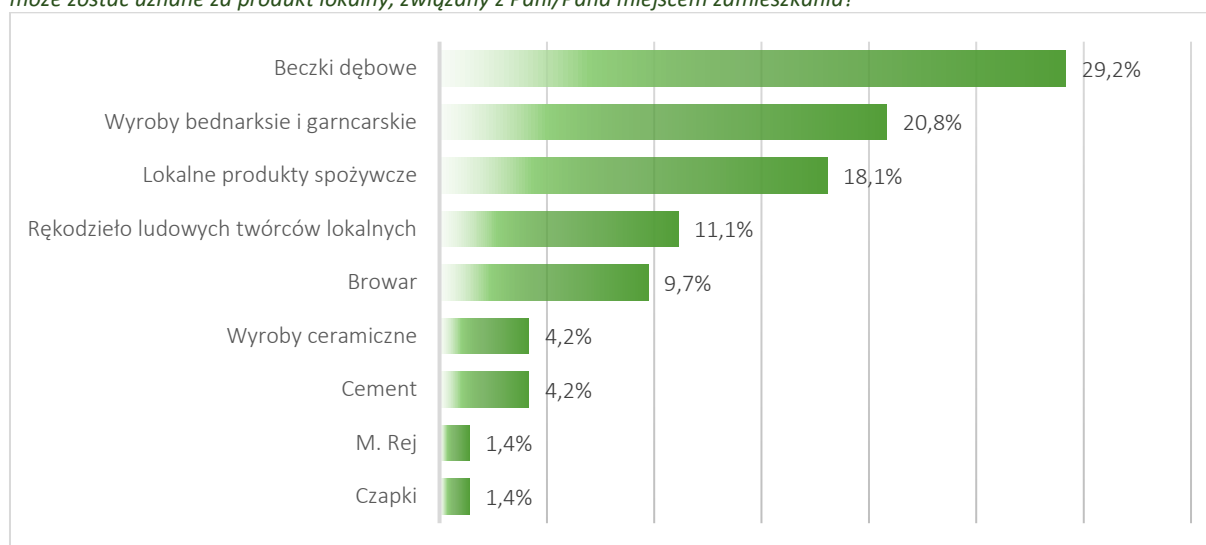
Wykres 10 Co Pani/Pana zdaniem można zrobić, jakie zadanie / przedsięwzięcie zrealizować, aby gmina była atrakcyjniejsza turystycznie?

Źródło: badania własne, n=101

Ankietowani mieszkańcy zostali poproszeni o wskazanie produktów lokalnych charakterystycznych dla miejsca zamieszkania. Blisko 30% odpowiedzi dotyczyła ręcznie wytwarzanych beczek dębowych. Respondenci często wskazywali również wyroby bednarskie i garncarskie – 20,8% oraz lokalne produkty spożywcze – 18,1%, wśród których wymieniano między innymi: pierogi, „świeżonkę” czy „jabczankę”. Mniejsza część badanych osób jako produkt lokalny wskazywała: rękodzieło, browar czy wyroby ceramiczne.

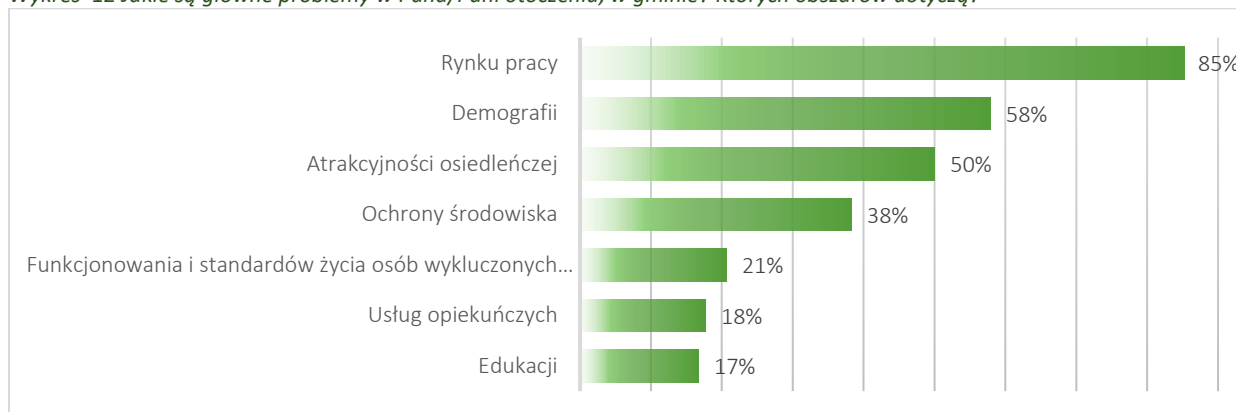
Wykres 11 Czy może Pani/Pan wymienić produkty lokalne charakterystyczne dla Pani/Pana miejsca zamieszkania? Co jest / może zostać uznane za produkt lokalny, związany z Pani/Pana miejscem zamieszkania?

Źródło: badania własne, n=72

W kolejnym pytaniu respondenci wskazywali obszary, w których występują główne problemy, w ramach pytania możliwe było wskazanie maksymalnie 3 odpowiedzi. Zdecydowana większość (85%) zauważa problemy na rynku pracy, czyli kwestii związanych z możliwością znalezienia pracy, wysokości wynagrodzeń i rozwojem zawodowym. Kolejny co do liczby wskazań (58%) problem dotyczy zmian demograficznych, a dokładniej starzenia się społeczeństwa oraz niskiej liczby urodzeń. Atrakcyjność osiedleńcza uzyskała 50% wskazań, co oznacza, widoczny dla mieszkańców problem związany z osiedlaniem się nowych mieszkańców oraz z perspektywami dla młodych ludzi. Najmniej problematyczne według ankietowanych są kwestie związane z usługami opiekuńczymi i edukacją.

Wykres 12 Jakie są główne problemy w Pana/Pani otoczeniu, w gminie? Których obszarów dotyczą?

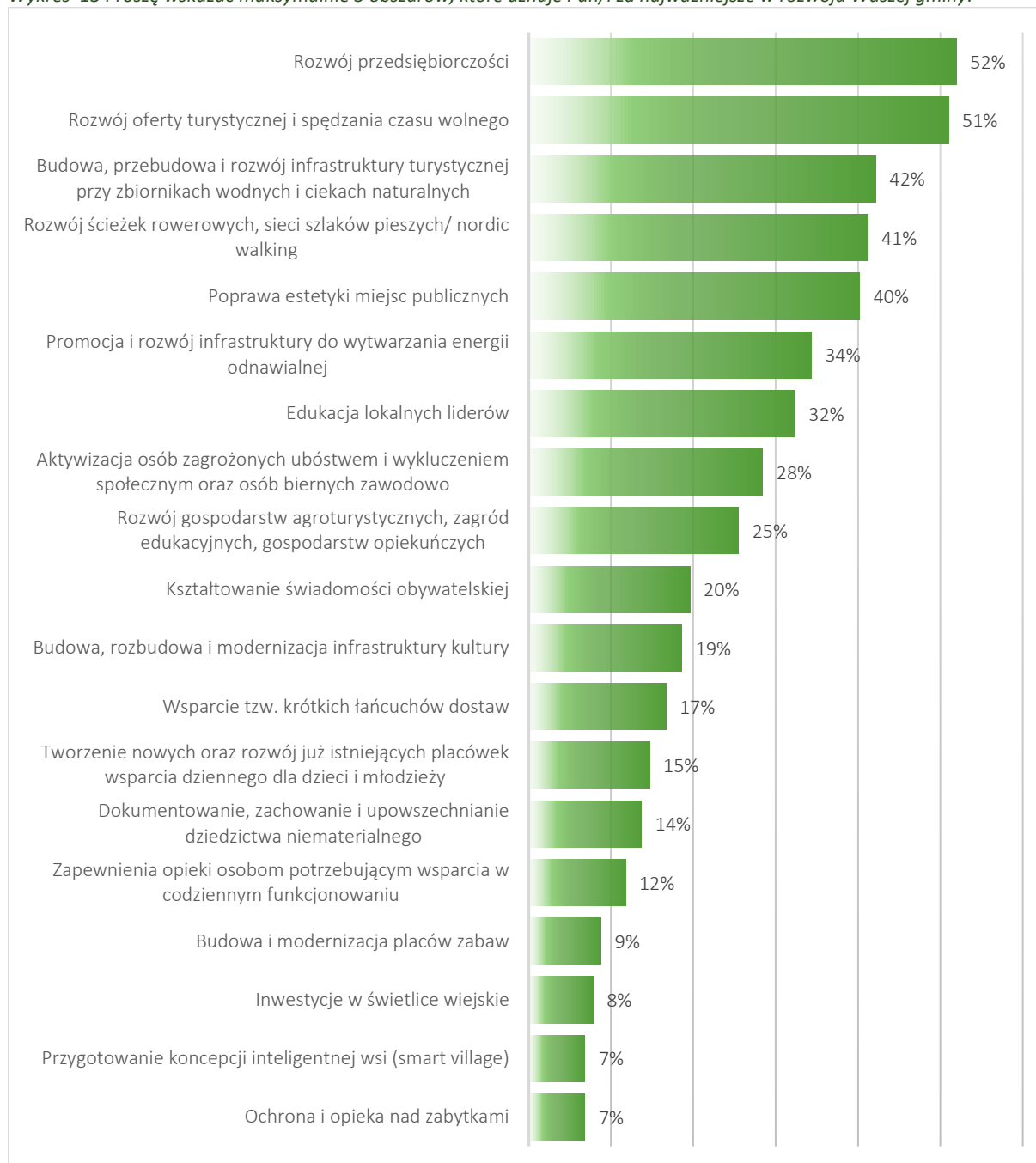
Źródło: badania własne, n=102

3.3 Postulowane kierunki rozwoju

Mieszkańcy zostali poproszeni o wskazanie najważniejszych obszarów rozwojowych, maksymalna ilość wskazań wynosiła 5. Ponad połowa uważa, że najistotniejszy jest rozwój przedsiębiorczości – 52% oraz rozwój oferty turystycznej i spędzania czasu wolnego – 51%. Kolejnymi obszarami, które mieszkańcy wskazywali jako najważniejsze są: budowa, przebudowa i rozwój infrastruktury turystycznej przy zbiornikach wodnych i ciekach naturalnych (42%), rozwój ścieżek rowerowych, sieci szlaków pieszych/ nordic walking (41%) oraz poprawa estetyki miejsc publicznych (40%). Najrzadziej, a co za tym idzie najmniej wymagającymi rozwoju w opinii mieszkańców obszarami były: ochrona i opieka nad zabytkami (7%), przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village) (7%) czy inwestycje w świetlice wiejskie (8%).

Kolejne pytanie również dotyczyło priorytetowych obszarów rozwojowych. W tym przypadku ankietowani mieli możliwość wskazania innego obszaru, który nie został wymieniony w odpowiedziach do wcześniejszego pytania. Odpowiedzi udzieliło 31,4% ogólnej liczby respondentów badania. Najczęściej udzielane odpowiedzi dotyczyły rozwoju w zakresie ochrony środowiska i klimatu oraz budowania świadomości ekologicznej wśród mieszkańców, a także miejsc i oferty spędzania czasu wolnego, w tym infrastruktury rekreacyjnej. Ankietowani wskazywali również istotę rozwoju przedsiębiorczości i dostępności na rynku pracy oraz działań na rzecz aktywizacji i integracji społecznej.

Wykres 13 Proszę wskazać maksymalnie 5 obszarów, które uznaje Pan/i za najważniejsze w rozwoju Waszej gminy.

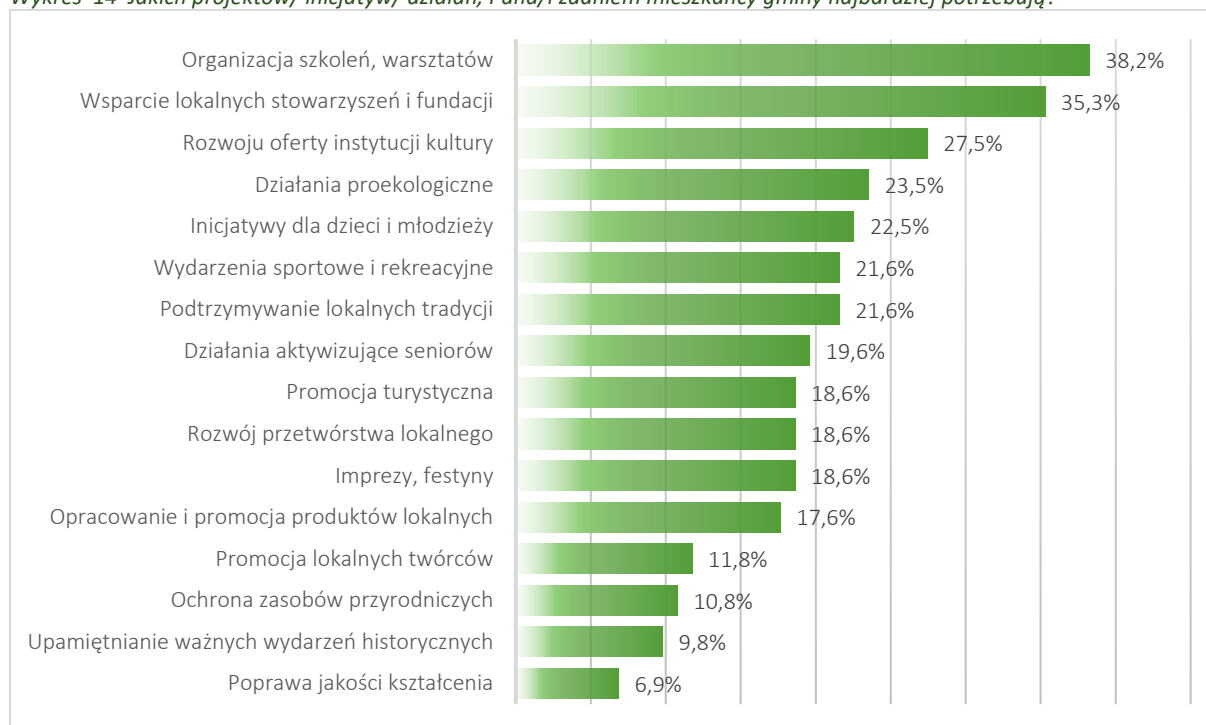

Źródło: badania własne, n=102

Badanie ankietowe obejmowało pytanie dotyczące inicjatyw jakich mieszkańcy poszczególnych gmin najbardziej potrzebują, w tej kwestii 38,2% wskazuje na organizację szkoleń i warsztatów w zamieszkałych gminach. Znaczna część - 35,3% ankietowanych uważa, że potrzebne jest wsparcie lokalnych stowarzyszeń i fundacji, a 27,5% wskazało za istotne rozwój oferty instytucji kultury. Najczęściej wskazywane odpowiedzi świadczą o chęci zaangażowania i aktywizacji społeczeństwa.

W kolejnym pytaniu osoby biorące udział w badaniu ankietowym miały możliwość wpisania rodzaju inicjatyw, których potrzebują mieszkańcy, a które nie zostały wymienione w pytaniu zamkniętym. Odpowiedzi w tym przypadku zostały udzielone przez 19,6% respondentek i respondentów, a często udzielane odnosiły się do aktywizacji i integracji społecznej. Wskazywano w tym zakresie przedsięwzięcia dotyczące: aktywizacji osób starszych i młodzieży czy większej integracji społecznej, czyli wspólne zabawy festyny, wspólne zawody, wspólne gotowanie. Wśród odpowiedzi wyróżnić można także: inwestycje w odnawialne źródła energii w celu ochrony zasobów przyrodniczych oraz ograniczenia kosztów życia, wsparcia w otwieraniu miejsc agroturystycznych i proekologicznych oraz troskę o czyste powietrze.

Wykres 14 Jakich projektów/ inicjatyw/ działań, Pana/i zdaniem mieszkańcy gminy najbardziej potrzebują?

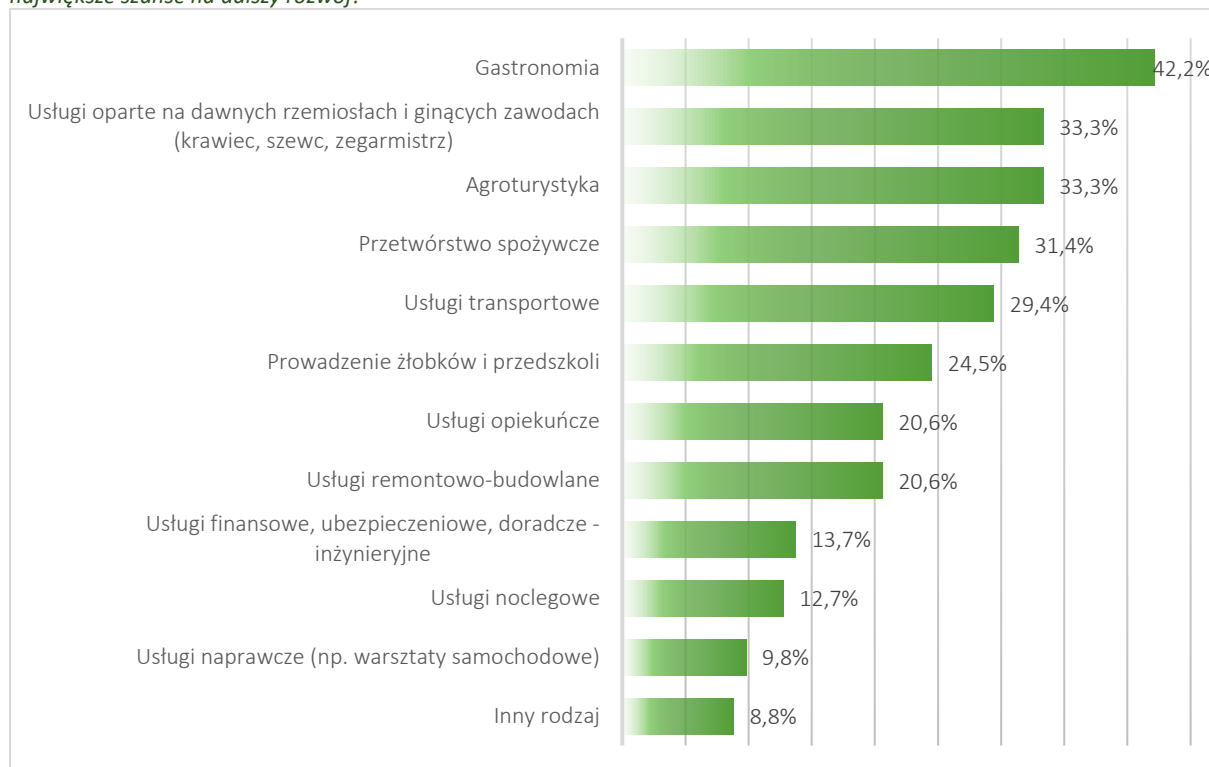

Źródło: badania własne, n=102

Jednym z elementów badanych pod kątem propozycji i potrzeb do uwzględnienia w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 był rozwój przedsiębiorczości. W związku z tym w badaniu mieszkańcy zostali poproszeni o wskazanie rodzajów działalności gospodarczej, które mają szansę na dalszy rozwój. W tej kwestii najwięcej odpowiedzi dotyczyło działalności gastronomicznych - 42,2%. Usługi oparte na dawnych rzemiosłach i ginących zawodach oraz działalność agroturystyczna - to rodzaje działalności, które zostały wskazane przez 33,3% ankietowanych. Wśród częstych odpowiedzi znalazły się również: przetwórstwo spożywcze (31,4%), usługi transportowe (29,4%), czy prowadzenie żłobków i przedszkoli (24,5%).

Natomiast najrzadziej wskazywane dotyczyły innego rodzaju działalności (8,8%), usług naprawczych (9,8%) oraz usług noclegowych (12,7%).

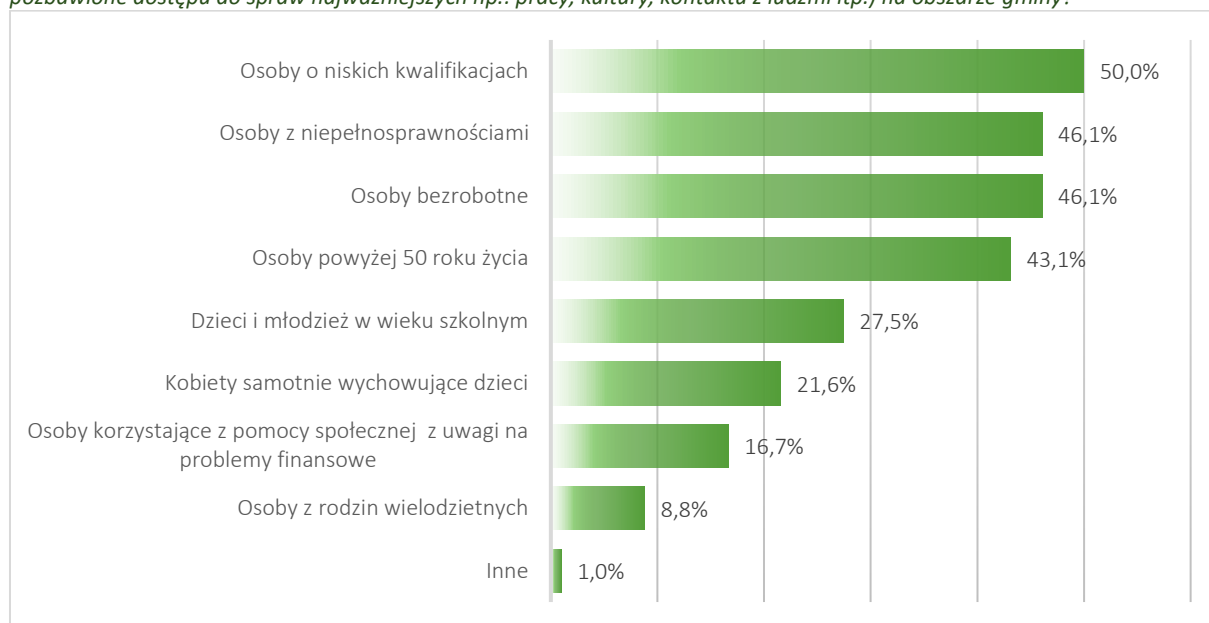
Wykres 15 Które z rodzajów pozarolniczej działalności gospodarczej prowadzonej na obszarze gminy mają Pana/i zdaniem, największe szanse na dalszy rozwój?

Źródło: badania własne, n=102

W badaniu ankietowym poproszono o wskazania grup, które w zamieszkałych przez nich gminach można uznać za wykluczone. W pytaniu zaznaczyć można było maksymalnie trzy odpowiedzi. Połowa badanych osób wskazała w tym przypadku osoby o niskich kwalifikacjach. Według 46,1% grupami narażonymi na wykluczenie są osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby bezrobotne. Wśród często wskazywanych znalazły się również osoby po 50 roku życia - 43,1%. Najmniej liczna grupa respondentów (8,8%) uważa za narażone wykluczeniem osoby z rodzin wielodzietnych.

Wykres 16 Którą z grup wskazanych poniżej można uznać za wykluczone (będące w szczególnie trudnej sytuacji lub pozbawione dostępu do spraw najważniejszych np.: pracy, kultury, kontaktu z ludźmi itp.) na obszarze gminy?

Źródło: badania własne, n=102

4. Podsumowanie wyników badań

W podsumowaniu zawarto syntezę informacji zgromadzonych w trakcie całego procesu badawczego, obejmującego zarówno wyniki warsztatów strategicznych, wywiadów eksperckich oraz badań ankietowych. Zgromadzone dane podzielone zostały na główne osie tematyczne, przyjęte w koncepcji badania odnoszące się do mocnych stron badanego obszaru, obserwowanych deficytów, pomysłów na zmianę zastanej sytuacji oraz wykaz grup uznawanych przez respondentów za defaworyzowane.

Mimo, iż niespełna połowa badanych ocenia, iż zamieszkiwana gmina jest dobrym miejscem do życia, a jedynie co trzecia twierdzi, że teren ten można uznać za atrakcyjny turystycznie, w trakcie prowadzonych badań respondenci wskazywali na **mocne strony obszaru**, wśród których wymienić można w szczególności:

- Zasoby ludzkie i relacje społeczne – potencjał wskazywany na poziomie dobrej współpracy i bliskich relacji społecznych, który może stać się początkiem istotnych zmian. Ważne w tym aspekcie jest zaufanie i bezpośrednie relacje na linii mieszkańcy, samorząd i lokalny biznes.
- Zasoby przyrodnicze i infrastruktura rekreacyjna – obiekty sportowe i liczne (choć nierównomiernie dostępne) obiekty infrastruktury rekreacyjnej: korty tenisowe,

siłownie zewnętrzne, place zabaw, tereny zielone, parki krajobrazowe oraz obszary chronione w tym obszary Natura 2000.

- Lokalne tradycje w tym tradycje rzemieślnicze: garncarstwo, kowalstwo, bednarstwo i związane z tym produkty. Niemal każda gmina posiada swoje produkty, choć część z nich dostępna jest wyłącznie sezonowo.
- Z powyższym elementem mocno wiążą się lokalne tradycje ludowe, z których część jest nadal żywa i może stać się wyróżnikiem na tle regionu oraz wpływać na identyfikację turystyczną obszaru.
- Część gmin określana jest mianem atrakcyjnych do zamieszkiwania, co sprzyja napływowi nowych mieszkańców za sprawą dostępności terenów pod inwestycje i relatywnie niższe koszty życia.
- Jako mocna strona części gmin, a w części potencjał rozwojowy wskazywano agroturystykę, możliwość szerokiego rozwoju i promocji turystyki slow life – miejsca do spędzania czasu przez całe rodziny i duży potencjał rozwojowy dla lokalnych gospodarstw agroturystycznych.
- Ważnym elementem lokalnego potencjału, są zasoby związane z dostępem do zdrowej i ekologicznej żywności. Potencjał ten łączy się z produktami lokalnymi oraz rozpoznawalnymi markami.
- Do istotnych potencjałów zaliczano także liczne zabytki historyczne, pałace, kościoły, dwory, zabytki przemysłowe, zabudowania i pozostałości z różnych epok, a także związane z nimi wydarzenia historyczne oraz współczesne, w tym wydarzenia cykliczne takie jak jarmarki etc.
- Dobrze rozwinięte usługi publiczne, pozwalające na zaspokojenie potrzeb mieszkańców, bez konieczności wyjazdu do większych miast.
- Brak dużych zakładów przemysłowych negatywnie wpływających na jakość środowiska naturalnego.
- Na uwagę zasługuje także często wskazywany potencjał związany z kopalnia kredy oraz wyrobiskami, które potencjalnie mogą zostać wykorzystane jako miejsca atrakcyjne turystycznie – miejsca spacerowe, zalewy itp.

Podsumowując **problemy/słabe strony** obserwowane na zamieszkiwanym terenie, respondenci biorący udział w badaniach wskazywali na takie elementy jak:

- Słaba jakość oferty komunikacyjnej obszaru – problem dotyczy zarówno dojazdu z większych miast, jak i przemieszczania się na lokalnym poziomie.
- Słaby rynek pracy, który sprzyja odpływowi mieszkańców, zwłaszcza młodych i aktywnych.
- Niewielki rynek usług, w tym usług gastronomicznych i okołoturystycznych, a także brak zaplecza w postaci agroturystyki etc. co przekłada się na ograniczone zainteresowanie turystyczne obszarem.
- Niedostatecznie rozwinięty rynek usług dla młodzieży – brak zajęć aktywizujących młodzież, obiektów do spędzania wolnego czasu, animatorów, warsztatów i zajęć rozwijających umiejętności młodych ludzi.
- Niewystarczająca liczba miejsc spotkań dla lokalnej społeczności – brak miejsc zagospodarowanych typu altany, place, zielone skwery, miejsca do organizacji wydarzeń ważnych dla lokalnych społeczności.
- Słaba jakość dialogu na linii lokalna społeczność – władze gmin – potrzeba wspólnego konsultowania działań, planowania i wspólnego pozyskiwania środków na działania społeczności wiejskich.
- Słaba dostępność do informacji o możliwościach rozwoju pomysłów na działalność gospodarczą.
- Zróżnicowany poziom dbałości o ważny lokalny potencjał – środowisko naturalne – wskazywano na problemy z jakością powietrza, zanieczyszczeniem lasów i rzek.
- Słabo promowana tożsamość lokalna.
- Niewystarczające wsparcie dla liderów lokalnych i wypalanie się lokalnych liderów społecznych.
- Słaba współpraca międzygminna i niewystarczająca promocja obszaru.
- Brak miejsc dla promocji i sprzedaży lokalnych produktów, w tym produktów rolnych.
- Gminy jako samorząd „nie znają się”, między gminami zauważa się rywalizację a nie współpracę. W wypowiedziach badanych słychać opinie na temat tego, że konkursy, rozgrywki etc. raczej potęgują potrzebę wygrywania niż współpracy. Upatruje się

zatem potrzeb nawiązywania współpracy międzygminnej i tworzenia wspólnej oferty, wspólnej promocji i wspólnego rozwiązywania problemów.

W ramach działań nastawionych na **rozwiązanie zdiagnozowanych problemów**, uczestniczki i uczestnicy procesu konsultacyjnego wskazywali pomysły takie jak:

- Wspieranie grup nieformalnych i NGO, za pomocą programu mikrograntów służących wspieraniu grup lokalnych oraz wzmocnieniu lokalnych liderów. Mikrogranty mogą być nakierowane tematycznie na niwelowanie zdiagnozowanych w ramach badań problemów.
- Działania służące wzmocnieniu lokalnej tożsamości, tworzeniu marki obszaru, integracja środowiska lokalnego i budowania sieci współpracy. W działaniu ważne jest zarówno tworzenie marki „na zewnątrz” jako elementu budowania atrakcyjności turystycznej i osiedleńczej, ale także „do wewnątrz” służącej spajaniu lokalnej społeczności i ograniczaniu migracji poza zamieszkiwany obszar – poczucie dumy z zamieszkiwanego miejsce.
- Wspieranie grup młodzieżowych oraz ich oddolnych aktywności – jako jeden z elementów budowania tożsamości i integrowania młodzieży z obszarem, a także wskazywania możliwości rozwojowych dla lokalnego potencjału.
- Wzmocnianie rozwoju oferty agroturystycznej oraz działania na rzecz utworzenia klastra turystycznego opartego na tradycyjnych elementach lokalnego krajobrazu, lokalnych tradycji, produktów i rozwiązań.
- Opracowanie aplikacji, przewodnika po ofercie obszaru – element służący promocji lokalnych zabytków, tras rowerowych i atrakcji.
- Wzmocnienie oferty spędzania czasu wolnego w oparciu o zasoby sołectw i wsi. Wykorzystanie istniejących zasobów gminnych np. świetlic itp. W celu tworzenia centrów aktywności lokalnej, animujących życie lokalnych społeczności.
- Wyznaczenie bezpiecznych tras komunikacyjnych – pieszych i rowerowych, a także oznakowanie szlaków w calach turystycznych oraz opracowanie systemu identyfikacji i oznakowania atrakcyjnych miejsc w przestrzeni gmin obszaru.
- Zagospodarowanie wyrobiska po kopalni na działania rekreacyjne, a także wspieranie działań zmierzających do rozbudowy oferty usług na tym terenie.
- Tworzenie żłobków i świetlic dla dzieci.

- Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i istniejących przedsiębiorców na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy, ograniczając tym samym migrację mieszkańców poza zamieszkiwany obszar.
- Utworzenie inkubatora przedsiębiorczości lokalnej, w szczególności oferującego działania w postaci doradztwa, wsparcia mikro oraz otoczenia biznesu.
- Sieciowanie lokalnych wytwórców, poprzez stworzenie punktu, sklep do sprzedaży produktów regionalnych, również on-line. Stworzenie galerii produktów lokalnych on-line.
- Organizacja cyklu warsztatów i szkoleń nawiązujących do zasobów lokalnych, w tym warsztatów: kulinarnych, rękodzieła, tworzenie ozdób z lokalnych owoców i warzyw, florystyki, krawiectwa, rzemiosła artystycznego i in.
- Organizacja szkoleń i warsztatów wspierających umiejętności cyfrowe seniorów – obsługa komputerów, korzystanie z rozwiązań typu e-pacjent itp.

Do **grup defaworyzowanych** zaliczono natomiast:

- Młodzież – w przypadku tej grupy mieszkańców wskazywano w szczególności na brak miejsc spotkań, zajęć rozwojowych, a także działań włączających. Zdaniem badanych osób zakres działań dla młodzieży, powinien zostać przygotowany partycypacyjnie we współpracy z przedstawicielami tegoż pokolenia.
- Seniorów – grupa ta defaworyzowana jest w opiniach badanych osób ze względu na ograniczone kompetencje cyfrowe, w tym w szczególności obsługa komputera, zakupy on-line, zamawianie usług czy korzystanie z rozwiązań dostępnych na portalach samorządowych lub gminnych (np. portalach związanych z opieką zdrowotną). Dla grupy tej postulowano także działania z zakresu cyberbezpieczeństwa, zajęć aktywizujących społecznie oraz dostosowania przestrzeni publicznych do ograniczonych zdolności motorycznych.
- Mieszkańcy z terenów peryferyjnych – osoby te traktowane są jako wykluczone komunikacyjnie, ze względu na duże odległości do kluczowych miejsc w gminie, dojazdu do większych miejscowości etc. Wykluczenie komunikacyjne zdaniem badanych przekłada się na niską aktywność społeczną oraz wykluczenie z rynku pracy, ograniczenie dostępu do usług, izolację etc.

- Osoby z niepełnosprawnościami – grupa ta wykluczona jest w szczególności na ograniczoną ofertę zajęć wspierających oraz działań z zakresu zabezpieczenia społecznego – ograniczona oferta usług asystenckich, niewielka liczba miejsc z WTZ i ZAZ, brak usług przerwy wytchnieniowej dla opiekunów etc.
- Osoby o niskich kwalifikacjach i osoby w wieku produkcyjnym, dla których oferta rozwoju jest mocno ograniczona. Ponadto dla grupy tej wskazywano na braki w infrastrukturze takiej jak żłobki, przedszkola, ale także zajęcia integrujące etc. grupa ta pojawiała się w zaledwie części wypowiedzi respondentów, nie jest zatem grupą priorytetową, lecz grupą dla której brakuje odpowiedniej oferty.

Do tych grup w szczególności powinno kierowane być wsparcie w ramach działań LGD.